

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1895. Andra Kammaren. N:o 34.

Fredagen den 26 april.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Justerades det i kammarens sammanträde den 18 innevarande april förda protokoll.

§ 2.

Föredrogos och bordlades för andra gången:
statsutskottets utlåtanden n:is 10 a), 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62
och 63;
bankoutskottets memorial n:o 11, samt
lagutskottets utlåtanden n:is 35, 38, 39 och 40.

§ 3.

Till fortsatt behandling företogs härefter särskilda utskottets n:o 1 utlåtande n:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om handelsbolag m. m.; dervid, enligt den af kammaren beslutade ordning för föredragningen af ifrågakvarande utlåtande, först förekom utskottets i *punkten 1* omförmälda förslag till *Lag om handelsbolag och enkla bolag*.

§§ 1 och 2 med tillhörande *rubrik* samt §§ 3—44 jemte *rubriken* till denna sistnämnda afdelning af lagförslaget äfvensom *rubriken* till kap. I godkändes.

*Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.*

§ 45 var af följande lydelse:

Sluta två eller flere bolag för visst företag eller för fortsatt verksamhet, och är bolaget ej sådant, hvarom i I kap. af denna lag är särskildt stadgad, kallas det enkelt bolag.

Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)

Enkelt bolag må kunna, efter ansökning af bolagsmännen, i handelsregistret införas; och varde det bolag sedan såsom handelsbolag ansett.

I afgifven reservation hade herr *Berglöf*, med hvilken herr *Jönsson* i Gammalstorp instämt, förklarar sig anse, att ifrågavarande lagförslag, i hvad det afsåge enkla bolag, bort af utskottet afstyrkas.

Efter föredragning af paragrafen anförde nu

Herr *Berglöf*: Herr talman! Då Riksdagen aflät skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om ny lagstiftning i afseende å våra bolagslagar, innefattades uti denna skrifvelse icke någon begäran om utarbetande af sådan lag, som under benämningen lag "om enkla bolag" nu har blifvit dels af komiterade och dels af regeringen framlagd. Ehuru någon begäran i detta hänseende således icke var gjord, ansågo dock komiterade, att en lagstiftning i sådant syfte, som den nu föreliggande lagen om enkla bolag angifver, vore af behovet påkallad, och därför sammanskrefvo komiterade ett dylikt förslag. Detta har nu genomgått högsta domstolens pröfning och af regeringen framlagts för Riksdagen.

Första frågan härvidlag, liksom vid hvarje annan lagstiftning, är att tillse, huruvida en sådan lag, som här föreligger, är af behovet påkallad. Jag tror mig kunna besvara detta spörsmål nekande, emedan de rättsförhållanden, som inbegripas i detta lagförslag, äro sådana, att de beröra personers enskilda angelägenheter och företag, och äro beroende af de aftal, som dessa sins emellan sluta och träffa. De personer, hvilka, som det heter, sluta bolag, bilda icke någon särskild rättspersonlighet, utan de handla och aftala hvar och en för sig. De få icke någon gemensamhet med hänsyn till förmögenheten, utan de svara hvar och en för sig, beroende på om de ha deltagit uti aftalet eller icke. Om vi läsa första paragrafen i detta kapitel om enkla bolag, finna vi deraf, att det enkla bolaget är ett sådant bolag, som icke är något annat bolag. Detta säges visserligen icke direkt i denna första paragraf, ty der heter det endast, att det enkla bolaget är ett sådant bolag, som icke förut omtalats i denna lag. Men för att få ett fullständigt begrepp om definitionen på enkelt bolag, måste man äfven se till innehållet i 55 §, som lyder:

"Hvad i denna lag är föreskrifvet skall ej ega tillämpning å aktiebolag eller rederier eller enskilda banker med rätt att utgifva egna banksedlar.

Ej heller göres genom denna lag ändring i hvad om bolag för verksamhet af visst slag eljest är i lag eller författning särskildt stadgad."

Man måste, säger jag, tillgripa äfven denna paragraf för att se, hvad det enkla bolaget är, och då får man fram den rätta definitionen: enkelt bolag är ett sådant bolag, som icke är något annat bolag. Det förefaller mig, som om denna definition vore mycket underhållig och man icke finge klart för sig det föremål, för hvilket lagen skall

skrifvas. Skall man stifta en ny lag, är det emellertid en oafvislig fordran, att man i första rummet skall veta, hvarför lagen skall skrifvas, hvad den skall omfatta, samt hvilka kännemärken och gränser jag skall ha för mitt lagförslag. Eljest kan jag ju icke få något klart begrepp om hvad jag skall inrymma i lagförslaget, och det måste därför blifva mycket underhålligt och mycket sväfvande. Jag tror också, att en hvar, som med nödig eftertanke genomläst det föreliggande lagförslaget, skall finna det vara mycket sväfvande. Redan benämningen *bolag* måste vara och blifva för tredje man mycket vilseledande, ty det är i regel icke något bolag. Om två personer sluta sig tillsammans och köpa ett hus för att hyra ut detsamma och förtjena penningar derpå, så är detta ett s. k. enkelt bolag. Men dessa två personer kunna icke köpa huset utan att båda underskrifva kontraktet. Dessa två personer kunna icke utfärda skuldsedlar, som skola in-tecknas i huset, med mindre än båda under-teckna desamma, och de kunna icke heller träffa aftal eller vidtaga åtgärder för att reparera huset utan att båda underskrifva kontraktet om reparationen. Om den person, som skall utföra reparationen, sluter aftal derom endast med den ene af delegarne, så har han icke heller talan mot någon annan än denne ene, med hvilken han träffat aftalet. Mot den andre, som äfven är delegare i huset, har han ingen rätt eller talan. Detta kan väl icke rimligtvis kallas bolag, utan här är det väl två personer, som tillsammans göra en affär.

Beskaffenheten af bolaget, dess kraft att tala finner man uti 46 § omtalad, der det heter:

“Enkelt bolag kan ej förvärfva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter, ej heller inför domstol eller annan myndighet söka, kära eller svara.”

Således kan det enkla bolaget såsom sådant icke uträtta något alls, utan det måste vara samtliga delegarne uti det enkla bolaget, som skola ikläda sig skyldigheter, förvärfva rättigheter och föra talan för angelägenheterna. De skola allesammans underskrifva de afhandlingar, som ingås för det s. k. bolaget; de skola alla underskrifva de fullmagter, som användas för deras angelägenheter; dessa kunna icke underskrifvas af en af dem för bolagets räkning. Det kan väl icke vara lämpligt att i lagen införa slika bestämmelser, som ovillkorligen måste blifva för den stora allmänheten vilseledande.

Med afseende å bolagets rättsförhållanden är i 47 § 1 mom. stad-gadt: “Bolagsmännens inbördes rättigheter och skyldigheter under bolagets bestånd bestämmas genom aftal.” Ja, grunden för hela detta förhållande är just det skriftliga eller muntliga aftal, som man förut haft i fråga om affärer, sådana som dessa, och som man äfven hädan-efter skulle bibehålla. Det är endast detta aftal, som har betydelse, och om detta behöfver man väl icke skrifva någon lag.

Vidare heter det, att om ett s. k. enkelt bolag låter inregistrera sig, inträder det såsom handelsbolag, d. v. s. dess delegare inträda med skyldighet att ansvara i likhet med de personer, som ingått handelsbolag, eller efter den lag, som vi nyss hört uppläsas.

Men det finnes ett annat spörsmål i fråga om dessa bolag. I

*Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)*

Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)

51 § heter det: "Drifves handel eller annan näring, med hvars utöfvande följer skyldighet att föra handelsböcker, vare om ansvarigheten för derigenom uppkommande förbindelser lag, som i 50 § 1 mom. sägs."

I detta moment stadgas således, att bolagsmännen få ikläda sig solidarisk ansvarighet och svara för uppkomna förbindelser, en för alla och alla för en, om de drifva en dylik handel eller näring, ehuru detta sker endast under formen af ett enkelt bolag. Dessa bestämmelser måste ovilkorligen komma att vilseleda en hel del menniskor, som icke förstå att läsa denna lag.

Solidarisk ansvarighet inträder jemväl, om bolaget kallar sig "aktiebolag", "förening", eller gifver sig en benämning, innefattande ett personnamn, och bör bolaget således antaga en annan benämning. Antag t. ex., att några personer inköpa en ångbåt och kalla sig *bolaget "Neptun"*. Den ene efter den andre kommer och gör affärer med bolaget "Neptun", och man tror sig ha att göra med rätt person, med en person, som har rätt att avsluta affärer i bolagets namn. Det kommer en herre, som är ett slags chef för denna ångbåt, och han köper kol, ved, trassel och smörja samt annat, som hör till ångbåtens drifvande; men det befinnes sedan, att denna person endast svarar för sig sjelf. Han har dock gjort affärer för bolaget "Neptun", och folk har handlat med honom i den fulla och fasta öfvertygelsen, att det var med bolaget de afslöto affärerna. Men det var icke med bolaget; det finnes — låt oss säga — 9 personer till, som tillhöra bolaget, och med dessa har man icke träffat aftal. Ångbåten gör dåliga affärer, och den som företräder bolaget kan icke betala. Då vänder man sig till de andra 9, som kunna betala. "Nej", säga de, "vi ha icke gjort några affärer med eder; utan det är den tionde personen, hvilken skött ångbåten, som köpt af eder, och det är honom, ni nu får hålla eder till." — Kan det vara rimligt att i lagen fastslå slika falluckor för den stora allmänheten, som icke kan bedöma innebörden af en sådan lagstiftning?

Det händer ofta, att delegare uti ett dödsbo ena sig om att under längre eller kortare tid lefva tillsammans och låta dödsboets affärer hänga i hop och drifvas för deras gemensamma räkning. Mine herrar, detta blir ett enkelt bolag, som skall hänföras under dessa nya lagbestämmelser. Detta blir äfven en ganska krånglig och besvärande omständighet för folk, som icke har begrepp om en slik lagstiftning som denna.

Lagen innehåller ju icke många paragrafer, men den har desto flera hänvisningar. Den hänvisar till icke mindre än 19 paragrafer uti den föregående lagen. Det vill därför synas, som om denna lag och den föregående ungefär sammanfalla, men så är det icke. Uti lagen om handelsbolag stadgas nemligen solidarisk ansvarighet för hvarje delegare, under det att delegarne i ett enkelt bolag icke hafva någon ansvarighet alls, såvida de icke personligen ikläda sig betalningsansvar eller ingå särskilda förbindelser. Derfor kan det efter mitt förmenande icke vara lämpligt att antaga den nu föredragna paragrafen och icke heller de paragrafer, som dermed stå i samband

och utgöra sammanfattningen af den s. k. lagen om enkla bolag. Jag skall därför tillåta mig att yrka afslag å denna första paragraf och i sammanhang dermed äfven å de följande till och med 53 §.

Nu invändes häremot, att om man afslår denna paragraf, har man dermed gjort en sådan rubbning uti lagen om handelsbolag och enkla bolag, att äfven lagen om handelsbolag faller, och detta på den grund, att 15 kap. handelsbalken och en liten förordning af den 13 juli 1887, hvilka inrymma de nu gällande bestämmelserna om handelsbolag, skulle helt och hållet upphävas genom denna lagstiftning. Detta kapitel angående handelsbolag inrymmer, säger man, äfven bestämmelser för det enkla bolaget. Om man afslår det nu föreliggande lagförslaget om enkla bolag, måste detta kapitel kvarstå, ty det behöfdes för de enkla bolagen. Men, mine herrar, 15 kap. handelsbalken gäller icke för enkla bolag, det gäller för handelsbolag. Stadgandena derstädes hafva visserligen användts, då man behöft döma i mål af den beskaffenhet, att det varit fråga om hvad man här kallat enkla bolag eller, såsom det förr kallades, intressentskap. Man har då tillämpat grunderna för 15 kap. handelsbalken i mål och ärenden af ifrågavarande beskaffenhet. Men om jag nu antager lagen angående handelsbolag och upphäver 15 kap. handelsbalken, så kan jag mycket väl i handelsbolagslagen inrymma ett stadgande, att för sådana aftal, som slutas mellan två eller flera personer för ett särskildt företag eller för fortsatt verksamhet, skola, om dessa personer icke låta inregistrera sin affär eller sin rörelse, handelsbolagslagens bestämmelser gälla i tillämpliga delar. Dermed har jag sagt precis detsamma, som nu är praxis, eller att 15 kap. handelsbalken i tillämpliga delar gäller för intressentskap.

En sådan bestämmelse, som jag här har föreslagit, kan mycket väl inrymmas under 56 § i lagförslaget om handelsbolag eller på något annat ställe, om nu de föreslagna stadgandena angående enkla bolag bli afslagna. I afseende härå skall jag dock tillåta mig att göra yrkande först senare, när vi kommit längre fram i behandlingen af lagförslaget, i händelse mitt yrkande i afseende å denna del af lagen blir bifallet.

Herr talman, jag yrkar afslag å den nu föredragna 45 §.

Herrar *Falk* och *Thestrup* förenade sig med herr *Berglöf*.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *Östergren* erhöll härefter ordet och yttrade: Den föregående ärade talaren tycktes icke kunna förlika sig med de s. k. enkla bolagen, men han erkände dock, att sådana finnas och hafva funnits. Han har anfört olika skäl för afslag å 2 kap. af föreliggande lagförslag. Såsom reservant inom utskottet åberopade han ett yttrande, som af ett justitieråd afgafs under granskningen af förslaget inom högsta domstolen. Detta justitieråd anmärkte, att det skulle vara svårt att skilja mellan bolag och föreningar, och att definitionen på enkla bolag derför skulle vara ofullständig. Gränsen mellan bolag och föreningar skulle således vara osäker och sväfvande. Ja, denna anmärkning

*Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)*

Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)

kunde måhända med fog göras mot komiterades förslag, men jag tror icke, att densamma träffar de nu föreliggande förslagen, sådana de efter en omsorgsfull omarbetning blifvit framlagda för Riksdagen, helst omredigeringen i flera delar skett just för att skarpere uppdraga gränsen mellan bolag och föreningar. Skilnaden mellan enkla bolag och föreningar beror hufvudsakligen, såsom utskottet riktigt anfört, på olikhet i det ekonomiska syftet. Bolagen tjena ett sjelfständigt förvärfssändamål, och deras verksamhet står ej i något direkt sammanhang med bolagsmännens enskilda verksamhet eller hushållning. Föreningarna deremot åsyfta, såsom 1 § i den föreslagna föreningslagen tydligen utmärker, att omedelbart understödja föreningsmedlemmarne och deras verksamhet saut bereda dem förbättringar och besparingar i deras enskilda hushållning. Jemväl i öfrigt innehålla de särskilda lagförslagen angående bolag och föreningar flera olika bestämmelser, som kunna tjena till ledning vid bedömandet af frågan, huruvida en association bör hänföras till den ena eller andra kategorien. Den hufvudsakligaste skilnaden mellan bolag och föreningar ligger dock, enligt lagförslagen, deruti, att intet af det inbetalda kapitalet under tiden för ett *bolags* bestånd må återtagas af bolagsmännen, och att dessa icke få utträda ur bolaget före detsammans upplösning, medan deremot medlemmarne i en *förening* kunna utträda den ene efter den andre, med rätt att utfå hvad han insatt. Både kapitalets storlek och föreningsledamöternas antal är således här vexlande.

Jag har anfört detta för att visa, att det skäl, reservanten inom utskottet anfört, icke är giltigt.

Han måtte också hafva insett detta sjelf, ty nu åberopar han icke detta skäl, utan kommer med nya sådana. Han fäster sig då först vid, att då Riksdagen begärde en bolagslagstiftning, framställdes icke någon särskild begäran om lagstiftning rörande enkla bolag. Detta är visserligen sant, men en hvar torde veta, att så långt någon af oss kan minnas tillbaka och äfven under våra förfäders tid har det funnits bolag, som icke äro handelsbolag; och det är just sådana, som här åsyftas med benämningen enkla bolag, och detta oaktadt påstod den förre talaren, att lagstiftning för enkla bolag icke skulle vara behöflig. Jag vill påstå, att behöfvat icke är större på något annat område än angående de enkla bolagen. Det har hittills, det erkände den förre talaren, icke funnits någon lag, som passar in på de bolag, som icke äro solidariska, icke äro handelsbolag. Handelsbalkens 15 kap. har emellertid uti praxis i vissa delar tillämpats i afseende å sådana bolag, men några bestämda regler om *hvilka* bestämmelser i detta kapitel, som kunna å de enkla bolagen tillämpas, hafva aldrig funnits. Derför synes mig ett stort behof förefinnas, att en lagstiftning angående sådana bolag kommer till stånd. Den förre talaren sade, att den icke skulle behöfvas, bland annat af det skäl, att det endast är aftalet mellan bolagsmännen, som bestämmer rättsförhållandet bolagsmännen emellan, och därför skulle ej erfordras vidare regler. Ja, vore detta riktigt, kunde man ju använda det såsom skäl för borttagande jemväl af hela lagstiftningen om handels-

bolag. Äfven vid de solidariska bolagen är det det aftal, som träffas mellan bolagsmännen, som är bestämmande dem emellan. Men, mine herrar, det händer ofta, att aftalen äro ofullständiga, och därför heter det här i lagen om handelsbolag, att *der ej annat är aftaladt*, skola de i lagen meddelade föreskrifter lända till efterrättelse. Lagens regler supplera således aftalet, och detta behöfves lika väl i fråga om det enkla bolaget som angående handelsbolaget.

*Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)*

I fråga om behofvet af en lagstiftning i hithörande frågor, vill jag vidare framhålla, att lagskipningen varit mycket vacklande i fråga om dessa bolag. Frågan, huruvida rättssubjektivitet böra dem tillerkännas eller ej, är omtvistad och har besvarats olika af olika domstolar. Somliga domstolar taga upp *bolagets* talan, andra åter hafva förklaradt, att endast den *bolagsman*, som slutit aftal med tredje man, kan inför domstol kära och svara. När ett sådant bolag söktes i konkurs, har det varit olika åsichter vid olika domstolar, huruvida konkursen kunde upptagas eller icke. Jag vet speciellt, att vid Stockholms rådstufvurätt bifalles icke en sådan konkursansökning, medan deremot i en grannstad, der någon eller några af bolagsmännen haft sin bostad, bolagets konkurs blifvit upptagen. Härigenom hafva svåra förvecklingar uppstått för bolagsmännen. De hafva fullföljt sin talan hos öfverrätterna, och dessa hafva haft mycket svårt att döma i målen, då det för närvarande icke finnes några lagbestämmelser i ämnet.

Den förre talaren tycktes ej hafva gjort klart för sig, hvilka associationer äro att hänföra till enkla bolag. Han framhöll såsom exempel på enkelt bolag, att några personer inköpte en ångbåt, uppköpte för densamma erforderligt kolförråd m. m. Men talaren borde veta, att ett dylikt rättsförhållande faller under sjölagen, så vidt de omnämnda personerna ej konstituerat sig till aktiebolag.

Att behof af en lagstiftning i ämnet förefinnes, tycktes dock talaren erkänna mot slutet af sitt anförande. Han påpekade nemligen, att då 15 kap. handelsbalken skulle upphävas genom det föreslagna lagförslaget angående handelsbolag, och dess bestämmelser således icke längre kunde tillämpas på nu ifrågavarande slag af bolag, borde i stället hänvisas till de paragrafer i lagen om handelsbolag, som vore på enkla bolag tillämpliga. Ja väl, i kapitlet om enkla bolag förekomma just hänvisningar till de paragrafer i kapitlet om handelsbolag, hvilka skola vara tillämpliga på det enkla bolaget.

Då pluraliteten inom utskottet enat sig om det föreliggande kapitlet om enkla bolag, och Första Kammaren redan antagit det samma, tror jag ej det kan vara skäl, att denna kammare afslår det och derigenom gör det ännu värre att komma till ett resultat af den ifrågasatta bolagslagstiftningen.

Herr Restadius anförde: Herr greve och talman! Reservanten inom utskottet har uttalat den åsigt, att den definition, som ifrågavarande paragraf lemnar å de enkla bolagen, skulle vara otillfredsställande, och att man därför icke kunde med visshet utröna befintligheten af dessa enkla bolag. Jag medgifver, att det hade varit syn-

*Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)*

nerligen önskvärdt, om man kunnat på ett positivt sätt definiera de enkla bolagen och icke, såsom nu skett, måst tillgripa delvis negativa bestämmelser. Men jag tror det oaktadt, att, derest man eignar tillräcklig uppmärksamhet åt ämnet, man lätt skall finna, hvad med enkla bolag förstås. Säger man, att namnet är nytt, så medger jag att man har rätt, men saken är urgammal och fans långt före skriven lag. Det gick säkerligen århundraden, innan lagstiftarnes uppmärksamhet fästades dervid, att ur de enkla bolagen uppspirat de s. k. kvalificerade, som voro af sådan beskaffenhet, att de kunde förvärfva rättigheter och ikläda sig skyldigheter. Det var då egentligen sådana bolag, som lagstiftningen uppmärksammade, men i den mån bolags-systemet utvecklats sig, har ock deraf blifvit en gifven följd, att man icke såsom hittills kan lemna oreglerade de rättsförhållanden, som af enkla bolag uppstå. Jag tror, att man tvifvelsutan bättre än genom någon definition kan klargöra beskaffenheten af det enkla bolaget, om man väljer några exempel för att belysa ämnet, och jag ber att få lemna några sådana exempel från olika delar af landet. Jag har hört uppgifvas, att det i södra delen af Sverige är ganska vanligt, att personer sluta sig tillsammans och inköpa ett ångtröskverk och sedan fara omkring och verkställa tröskning med detsamma. Detta är ett enkelt bolag, och det skulle vara orimligt att af detta bolags medlemmar fordra den solidariska ansvarighet, som tillhör handelsbolaget. Ett annat fall är, om t. ex. i mellersta Sverige några personer tillsammans köpa en jordegendom. Om de nu utarrendera denna egendom, uppstår icke något bolag, utan ett sameganderättsförhållande, men om åter de personer, som köpt egendomen, drifva jordbruk derstädes för egen räkning samt sälja och köpa de alster och förnödenheter, som der frambringas, då uppkommer ett enkelt bolag. Sammalunda ock, derest dessa personer eller andra drifva t. ex. tegelbruk, qvarnrörelse eller någon annan rörelse, som med jordbruket eger samband och icke är af beskaffenhet, att enligt 1855 års förordning handelsböcker deröfver skola föras. Tänker jag vidare på Norrland, skulle jag derifrån kunna hemta ganska talande exempel på hvad med enkelt bolag förstås. Jag antager, att två eller tre eller flera personer sammansluta sig och köpa afverkningsrätten till en skog. De drifva sedermera sjelfva afverkningen för gemensam räkning. Då uppstår mellan dessa personer ett enkelt bolagsaftal, och de äro ej underkastade de stränga bestämmelser, som för handelsbolag äro föreskrifna. Jag skall från Stockholm hemta ett mycket bjert exempel på, hvad med enkelt bolag kan förstås. Jag syftar på det för alla säkerligen bekanta teaterkonsortiet. Uti Stockholm, under det starka byggnadsraseriet, som pågick för några år sedan, slöto sig byggmästarne tillsammans och uppköpte material för byggande af hus och uppförde sådana. Så uppkom en krasch. Den ena konkursen följde på den andra, och då fordringsegarne bevakade sina fordringar i konkurserna, hyste de den föreställningen, att bolagsmännen voro solidariskt ansvariga för de förbindelser, som dessa delegare i ett enkelt bolag sig åtagit. De blefvo derför ganska öfverraskade öfver att finna, hurusom denna deras förmodan icke ansågs vara med lag öfverensstämmande.

En talare har omnämnt de förhållanden, som kunna uppstå i ett sterbhus. Den frågan är ej så lätt att utreda, men jag skall i min ringa mån söka bidra till dess lösning. Om en person dör och har haft ett handtverk, ega sterbhusdelegarne enligt näringsfrihetslagarne inom natt och år afveckla denna rörelse. Är den döde en person, som haft med annan enkelt bolag, och öfverskrida sterbhusdelegarne den tid af natt och år, som är dem förunnad för afvecklingen af den afidnes affärer, samt ingå vidare aftal af beskaffenhet, som i förevarande paragraf sägs, är deraf en gifven följd, att sterbhusdelegarne, som ursprungligen voro samdelegare i boet, öfvergått till delegare i enkelt bolag. Var åter den döde en sådan person, som dref rörelse med skyldighet att föra handelsböcker, och öfverskrides den tiden af natt och år, som jag nämnde, och fortsätta sterbhusdelegarne rörelsen, är det gifvet, att handelsbolagslagens föreskrifter äro på dem tillämpliga.

Många andra exempel kunde framdragas för belysning af föreliggande spörsmål. Men jag vågar hoppas, att de redan anförda skola kunna lemna ledning för klargörande af hvad med enkelt bolag förstås.

Nu kan någon invända, att århundraden förgått utan att man haft en bestämd skriven lag för dessa enkla bolag, och att man kunnat lefva den förutan. Jag anmärker deremot, att gång efter annan hör man inom landets olika delar det påståendet framställas, att rättvisan är ett lotteri. Väl kan någon gång sägas, att detta beror på domares fåvitsko, men för visso bör man ej företrädesvis lägga detta dem till last, utan fast hellre beror det derpå, att de ej hafva lag att döma efter. Exempel hafva af herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet anförts på de skiljaktiga meningar, som hittills gjort sig gällande vid afdömandet af de tvister, som bort hänföras till det enkla bolaget, derest lagen känt detsamma. Jag skulle och kunna illustrera detta med några exempel. Det var två bröder, som drefvo en handtering, hvilken kunde hänföras och bort hänföras under benämningen enkelt bolag, derest det funnits. Båda gjorde konkurs. De bodde i skilda städer. Uti konkurserna bevakade fordringssegarne sina belopp särskildt i hvarje konkurs. Rådstufvurätten i den ena staden sade, att båda delegarne voro solidariskt ansvariga för förbindelserna. Den andra rådstufvurätten åter hyste en motsatt mening och sade, att det skulle gå efter hufvudtalet. — Det var i södra Sverige en rättegång om en lokomobil. Några personer hade sammanslutit sig för att använda den för gemensamt ändamål och på densamma göra någon förtjenst. Under utöfningen af den handteringen åsamkade de sig skuld och blefvo för densamma stämda. Delegarne i bolaget ådömdes att solidariskt ansvara för förbindelserna. Men naturligt är, att, om föreliggande lag funnits, de ej skolat svara för mer än hufvudtalet. Och visst är, att utur rättvisans synpunkt det ej finnes anledning att för de personer, som sammansluta sig för ett tillfälligt företag, fordra samma stränga ansvar, som man kräfver af dem, hvilka stifva handelsbolag för fortsättning under en lång tid af en viss verksamhet.

Jag kan, herr talman, ej instämma i det yrkande, som blifvit af

*Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)*

Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)

den förste talaren i ämnet framställt. Jag tror nemligen icke, att det kan vara möjligt för Kongl. Maj:t att, derest nu ifrågavarande förslag förkastas, antaga handelsbolagslagen, emedan genom upphäfvande af 15 kap. handelsbalken det ej finnes någon vägledning i lagen för domaren att afgöra sådana mål, som skulle hemfalla under det enkla bolaget. Nu har den förste talaren sagt, att 15 kap. handelsbalken skulle afse allenast handelsbolag. Hvarifrån han fått detta sitt påstående, känner jag ej, men så mycket vet jag, att inom doktrinen och den praktiska juristverlden det ej är med visshet eller säkerhet afgjordt, om och i hvilken mån 15 kap. handelsbalken afser det ena eller andra slaget af bolag, om det afser handelsbolag och lemnar andra bolag utan rättsnormer, eller afser bolag af olika slag med undantag af rederibolag, som i lagen uttryckligen nämnas. Tager man nu bort 15 kap. handelsbalken och i stället får lagar, hvilka till omfattning äro bestämdt angifna, så går det ej an att vid afgörandet af tvister, som skola röra det civilrättsliga enkla aftalet, åberopa någon af dessa lagar. Då står domaren utan vägledning. Då går det så, som det ofta eller åtminstone ej sällan händer inom jurisprudence, att domaren i följd af lagarnes bristfällighet måste gå ifrån den skrifna lagen och hänvända sig till de prejudikat, som högsta domstolen under tidernas lopp har gifvit. Då blir följden den, att den lagstiftande magt, som skulle vara öfverlemnad åt Konung och Riksdag, i stället faktiskt samlas hos högsta domstolen — ett förfaringssätt, som naturligtvis är mycket klandervärdt. Men klandras kan väl ej domaren, derest han följer de beslut, som af landets högsta lagskipande myndighet meddelas, då den lagstiftande ej finner anledning att, i hvad på den ankommer, afhjelpa de mångfaldiga brister af hvarjehanda slag, som den gamla lagen innehåller; och jag får från min sida öppet uttala, att det kännes mycket smärtsamt att se, hurusom, så snart fullt utarbetade lagförslag framläggas för Riksdagen, lagförslag, som kräft årtiondens mödor och blifvit granskade af landets i det afseendet mest sakkunniga myndighet, dessa varda inom kamrarne af ett eller annat skäl, på en eller annan anledning under en ganska kort tid afslagna. Hvad följden deraf skall i framtiden blifva, det vet jag ej; men visst är, att viljen I lemna domaren ett kraftigt stöd vid fullgörandet af det dyrbara värf, som han fått sig uppdraget, stiften då lagar, äfven om de ej blifva de bästa tänkbara, äfven om en och annan skulle finna anmärkningar af en eller annan art att framställa emot de framlagda lagförslagen!

På grund af hvad jag haft äran yttra, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till den föredragna lagparagrafen.

Herrar *Zetterstrand* och *Wester* instämde häruti.

Herr *Jönsson* i *Gammalstorp*: Då jag reserverat mig mot utskottets förslag angående lag om enkelt bolag, ber jag få gifva till känna, att jag gjort det *dels* därför, att jag ansett det vara svårt att bestämdt definiera, hvad som menas med enkelt bolag, och *dels* därför att jag ansett, att de företag, som kunna inrymmas under nämnda

begrepp, böra kunna reda sig genom kontraktsevenliga bestämmelser. Enär jag således ej finner något behof af denna lag vara för handen, ber jag, herr greffe och talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

*Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)*

Herr Ohlsson från Vexjö: Det kan naturligtvis ej falla mig in att här inlåta mig på någon utläggning af begreppet enkelt bolag och dess juridiska karakter och omfattning. Det tillhör den juridiska doktrinen att närmare utveckla den saken. Jag vill blott framhålla några ostridiga sakförhållanden, som enligt min mening otvetydigt ådagalägga behovet af särskild lagstiftning för s. k. enkla bolag. Ingen lärer nemligen vilja eller kunna förneka, att ganska många kompaniskap för idkande af tillfällig eller fortgående verksamhet, rörelse eller yrke, hvarmed *icke* följer skyldighet att föra handelsböcker, i verkligheten förefinnas och dagligdags bildas af den beskaffenhet, att man antingen icke kan eller skäligen icke bör tvinga dem in under de jemförelsevis vidlyftiga och delvis stränga bestämmelser, som äro afsedda att gälla för handelsbolag, aktiebolag och registrerade föreningar. Jag behöfver i sådant afseende endast erinra om hvad som stadgas i 2 § af kongl. förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855. Det heter der, att undantagne från skyldigheten att föra handelsböcker äro, såsom orden lyda: "jordbrukare och idkare af de näringar, hvilka med jordbruket sammanhånga eller såsom föremål för husflit äro att betrakta; idkare af grufvedrift och bergsmannahandtering; handtverkare, som hufvudsakligen på beställning varor förfärdiga; och de, som, utan biträde af andra än hustru och barn, mångleri- eller annan sådan mindre handelsrörelse idka, eller lifsmedel, drycker eller andra varor till försäljning bereda." Särskildt med jordbruket kan ju sammanhånga en hel mängd närings- och rörelsegenar, såsom exempelvis tegelbruksrörelse, brännerirörelse, mejerirörelse, qvarnrörelse, tillverkning af torfmull, torfströ och brännrot, skogsafverkning med mera dylikt. Till husflit eller slöjd äro att hänföra förfärdigandet af snickeriartiklar, tillverkning af träkärl, åkdon och andra åkerbruksredskap med mera dylikt, derest tillverkningen ej sker fabriksmessigt. Om, när och så snart två personer — hvilket antal ju är det vanliga — eller flera sluta sig tillsammans för idkande af någon af ifrågavarande icke handelsbokspligtiga näringar, uppkommer och bildas ett s. k. enkelt bolag. Herrarne kunna nu väl förstå, att sådana bolag finnas och komma allt framgent att finnas i tusental. Jag kan därför icke tro, att denna kammare, som i främsta rummet just representerar landtmannanäringarna, kan eller vill vara med om, att de stränga bestämmelserna i handelsbolagslagen om solidarisk ansvarighet för delegarne, om firmatvång, om registreringsskyldighet, om enskild bolagsmans oinskränkta förvaltningsbefogenhet med mera dylikt, skola blifva tillämpliga på de enkla bolagen. Men jag kan å andra sidan heller icke föreställa mig, att kammaren vill vara med om, att de visserligen kortfattade och knapphändiga bestämmelserna i 15 kap. handelsbalken, hvilka bestämmelser åtminstone delvis och till sina grundprinciper nu tillämpas

Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)

jemväl på de icke solidariska bolagen, skola upphävas utan att något annat sättet i stället. Det är naturligtvis för rättssäkerheten och rättstillståndet i allmänhet af synnerlig vikt och väl behöfligt, att lagstiftningen normerar de enkla bolagens karakter och hufvuddrag, så att bolagsmännen inbördes och tredje man, som kommer i affärsförbindelse med dem och bolagen, kunna för sig klargöra den ställning, de intaga till hvarandra i rättsligt afseende. Det synes mig, att man icke rimligtvis kan förutsätta eller med fog förvänta, att de personer, hvilka i bolag vilja idka landtmannanäringar eller annan icke handelsbokspliktig rörelse, i allmänhet skola vara kompetente att på nöjaktigt sätt lagstifta för sig sjelfva uti förevarande afseende genom aftal och kontrakts upprättande. — Jag är således i olikhet med den förste och siste talaren i ämnet af den mening, att lagförslaget om enkla bolag i det skick och särskildt i det sammanhang, hvari det här föreligger, är icke blott välbetänt och välbehöfligt, utan äfven, åtminstone för närvarande, för våra förhållanden väl afpassadt och lagom vidtgående.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den föredragna punkten i betänkandet.

Häruti instämde herr *Wellander*.

Herr Berglöf: Här har af herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet mot hvad jag nyss anförde i denna fråga erinrats, att jag bland annat sade, att de ifrågavarande bolagsmännen kunde aftala angående sina angelägenheter, och att det var nödvändigt, att de träffade ett aftal. Han tillade, att man med fasthållande af denna princip kunde säga, att icke heller någon lagstiftning behöfdes för de andra bolagen, ty der kunde man likaledes träffa aftal samt deretter rätta sig.

Men jag vill påpeka en betydlig skiljaktighet i afseende å de enkla bolagen å ena sidan samt handelsbolagen, aktiebolagen och föreningarna å den andra. Dessa senare skapa nemligen rättspersonligheter, med hvilka jag kan förhandla. Det aftal, som der ingås, åstadkommer en personlighet, med hvilken jag kan uppgöra mina affärer. Men det aftal, som slutes i det enkla bolaget, skapar icke någon rättspersonlighet. Der måste jag uppgöra med en hvar af delegarne i bolaget.

Herr statsrådet sade vidare, att jag hade gjort ett visst medgifvande om lagens behöflighet, då jag talade om 15 kap. handelsbalken och dess tillämplighet på s. k. enkla bolag.

Jag har sagt, att 15 kap. handelsbalken är afsedt för handelsbolagen, att för de enkla bolagen icke finnes någon lagstiftning, och att 15 kap. handelsbalken i princip tillämpats vid behandlingen af mål, som anginge enkla bolag. Då jag nu skapar en ny lag angående handelsbolagen och en fullständigare lag om alla bolag, så skall jag naturligtvis, såsom en ledamot af högsta domstolen sagt, kunna i tillämpliga delar använda denna handelsbolagslag bättre i fråga om

rättsförhållanden, som röra enkla bolag, än jag kan använda 15 kap. handelsbalken, som ju är mycket ofullständigt.

En talare på elfsborgsbänken anförde en hel del exempel på enkla bolag. Ja, det är mycket lätt att anföras dylika exempel. Men det är icke lika lätt att skilja enkla bolag från föreningar. Mången jurist, som läst dessa lagar, har begärt förklaring öfver hvad det är för skilnad mellan dem. Jag känner en jurist inom denna kammare, som förut sade, att denna lag vore för honom obegriplig, och han frågade: är det väl lämpligt att hafva en lag, som i nitton paragrafer hänvisar till en annan lag? Men efter några dagar måtte hans förstånd ljusnat betydligt, så att han fått klart för sig, huru det förhåller sig med de enkla bolagen. Jag har nyss hört honom anse samma lag alldeles utmärkt, hvilken förr icke alls var det. — Utaf de jurister, som jag talat vid, finnes ett fåtal, som godkänt lagens innehåll och lagens innebörd, och de hafva förklarat, att den blir mycket svår för den stora allmänheten vid tillämpningen.

Jag anförde ett exempel om en ångbåt, hvilket kanske icke var så särdeles lyckadt. Det är sant, att exemplet faller under sjölagen, men sakförhållandena voro likväl rättiga. Jag kunde ju hafva sagt, att bolaget Neptun köpt sig en häst i stället för en ångbåt. I sådant fall skola vi försöka skilja mellan ett enkelt bolag och en förening. Detta hästbolag kan nemligen uppträda under olika former. Om fem personer köpa sig en häst tillsammans och köpa den i ändamål att använda den till egna körslor, för att utföra dem billigare eller för att använda den till ridt på dem emellan fördelade tider, så är detta en s. k. förening. Men om fem personer köpa en häst för att hyra ut densamma och gemensamt förtjena penningar på den lega, de få för hästens begagnande af andra, så blir det ett enkelt bolag. Det är skilnaden!

En hel del dylika exempel skulle jag kunna framdraga. Att den stora allmänheten häri kommer att få någon klarhet eller kunna göra någon skilnad, tviflar jag på, ty det finnes icke många jurister här, som fått klart för sig, huru det hänger i hop med de enkla bolagen.

Här har framkastats åtskilliga skrämskott derom, att om denna lag faller, så skulle hela handelsbolagslagen falla, och att detta vore en stor olycka. Jag vill påstå, att handelsbolagslagen derigenom icke faller, utan står kvar, och att 15 kap. handelsbalken mycket väl kan tagas bort. Handelsbolagslagen kan mycket väl hädanefter, som hittills, vara den norm, som kan läggas till grund för de få juridiska spörsmål, jag behöfver afgöra angående de enkla bolagen.

Det har sagts och särskildt framkastats såsom ett skrämskott, att denna lags antagande icke vore lämpligt för landtmannaningarna, samt att, om man icke antog denna lag, man skulle för dessa näringar göra stor skada. Om t. ex. två personer köpa ett tröskverk för att hyra ut detsamma, eller om de förfärdiga träkärl för afsalu och förtjenst, skola de, säges det, om denna lag icke finnes, komma under handelsbolagslagen och blifva solidariskt ansvariga.

Detta är blott ett skrämskott. Det är alldeles icke sant, att så blir förhållandet, ty de komma icke under handelsbolagslagen, såvida

*Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)*

*Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)*

nemligen de icke träffat ett sådant aftal och gjort en dylik bestämmelse i afseende å affären. Någon solidarisk ansvarighet ikläda de sig heller icke, med mindre än att de ingått sådant aftal och ställt sig under sådant rättsförhållande. Dessa skrämnskott äro saker, som herrarne alldeles icke behöfva vara rädda för. Man behöfver nemligen, som sagdt, endast hänvisa till det aftal, som man ingått.

Jag fullföljer mitt yrkande om afslag å den föreliggande paragrafen.

Herr Höglund: Flera föregående talare hafva så väl försvarat den nu föreliggande lagen, att jag tror, att jag kan inskränka mig till att bemöta några få af den siste talarens anmärkningar.

Han yttrade bland annat, att de varit ett fåtal jurister, som sagt sig kunna godkänna och förstå densamma.

Mine herrar! I behöfven icke annat än läsa den kongl. propositionen för att genast få denna sak vederlagd. Utaf behandlingen i högsta domstolen finnen I, att det varit blott ett justitieråd, som ansett lagen obehöflig. Alla de andra hafva ansett den högst behöflig. Om nu icke justitieråden äro jurister, så vet jag sannerligen icke, hvilka den föregående talaren räknade som sådana. För öfrigt kan jag i motsats mot hans påstående förklara, att jag hört många andra jurister, som äro ytterst angelägna att få lagen och säga, att den skall blifva för dem en stor lättnad vid afdömandet af många tvister.

Han sade vidare, att den skulle blifva svår att förstå för den stora allmänheten.

Jag har svårt att kunna begripa, hvori dessa svårigheter skulle kunna bestå. Icke kunna de ligga i det inre rättsförhållandet mellan bolagsmännen, ty de ega frihet att sluta hvilka aftal de vilja. Ser man på de paragrafer, som handla om de yttre rättsförhållandena till tredje man, så kan jag icke fatta, att någon enda af dem kan bereda någon svårighet för de personer, som beröras af desamma. Deremot finnes bland dem en paragraf, som bör bereda ofantligt stor lättnad. Det är den paragraf, som stadgar, att då det är ett dylikt bolagsförhållande, hvarom här är fråga, blifva delegarne aldrig solidariskt ansvariga, utan ansvaret blir efter hufvudtal. Att det är fullkomligt klart, att så blir förhållandet, anser jag vara en alldeles gifven vinst, som den stora allmänheten får genom denna lag.

Samme talare anförde än vidare, att man kunde reda sig mycket väl utan denna lag, äfven om 15 kap. handelsbalken skulle upphävas, genom att i princip tillämpa de stadganden, som gälla om handelsbolag. Men skall man i princip tillämpa de stadganden, som gälla om dem, på andra bolagsformer, så undrar jag, huru det skall vara möjligt att undgå i många fall, der sådant eljest icke skulle komma i fråga, att tillämpa den solidariska ansvarigheten. Jag tror, att ådömandet af solidarisk ansvarighet skulle derigenom vinna i betänklig utsträckning.

Sedan jag nu, såsom jag tror, bemött den siste talarens anmärkningar mot den föreslagna lagen, och då jag i sjelfva hufvudfrågan icke har något att lägga till hvad öfriga talare här så väl framställt,

ber jag att till sist få lägga kammaren på hjertat. så mycket jag med mina svaga ord förmår, den stora vigten deraf, att denna lag nu blifver antagen, ty det är så, att, efter allt hvad man försport, dess utgång verkligen kan hafva mycket ödesdigert inflytande på de andra lagarna.

*Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)*

Jag ber därför, herr talman, att få förena mig med dem, som yrkat bifall till den föreliggande paragrafen.

Herr Wester: Den föregående talaren har fäst uppmärksamheten på, att samtliga ledamöter i högsta domstolen utom en hafva tillstyrkt lagen. Men det förhåller sig så, att denne ene visserligen afstyrkt komiterades förslag till lag om enkla bolag, men tillika hemställt, att hela bolagslagstiftningen skulle uppställas på ett annat sätt, nemligen så, att i 1 kap. skulle upptagas de allmänna regler, som gälde för alla bolag, och sedan skulle föras in under särskilda rubriker stadgandena om handelsbolag, aktiebolag och registrerade föreningar. Det vill med andra ord säga, att han visst icke vill, att de stadganden, som äro förslagna för enkla bolag, skola tagas bort, utan endast vill hafva dem i annan form. Sålunda kan man ej med rätt säga, att han afstyrkt förslaget om enkla bolag.

Här är så mycket sagdt till fördel för särskilda bestämmelser om enkla bolag, att jag icke vill upprepa det. Jag vill endast fästa kammarens uppmärksamhet på, att i och med detsamma lagen om handelsbolag blifvit antagen och, något som jag förmodar komma att ske, 56 §, som talar om att 15 kap. handelsbalken skall upphävas, äfven varder antagen, försvinna ur nu gällande lag de enda stadganden, som hittills vid tvist tillämpats i fråga om enkla bolag. Detta är faktiskt. Nu är sagdt, att, lika som man tillämpat 15 kap. handelsbalken på enkla bolag, man ju kunde på sådana tillämpa de nya stadgandena i lagen om handelsbolag. Men jag tillåter mig anmärka, att efter de flestes åsigt 15 kap. handelsbalken ursprungligen torde hafva afsett allenast handelsbolag, och en 150-årig praxis har låtit reglerna i det kapitlet gälla äfven för enkla bolag, såvidt det behöfts. Men stiftar man en lag med rubrik "*om handelsbolag*" och regler för sådana, tviplar jag på, att någon domstol tilltror sig att tillämpa den på andra föremål än dem, efter hvad den sjelf uttryckligen angifver, den handlar om, eller handelsbolag. Då stå vi utan all lag i fråga om enkla bolag. Och det duger ej att, såsom här gjorts, tala om, att man ej vet, hvad ett enkelt bolag är. Ty det faktum står fast, att det i hvarje landsort finnes och hvarje dag bildas associationer, som äro enkla bolag och i nyssnämnda fall skulle vara utan lag. Det sades i onsdags, då fråga var om nedsättning af aktiekapitalet, af en talare, att han icke förstod, huru man kunde hafva något emot lagförslaget i detta hänseende. Detsamma säger jag nu: jag kan verkligen icke förstå, hvad man kan hafva emot att antaga dessa stadganden om enkla bolag. Genom dem fastställes allenast den princip, som här uttalats såsom riktig, att det enkla bolaget beror på aftal, och meddelas, derest aftal ej finnes eller icke kan bevisas eller är otydligt i två paragrafer, några allmänna regler, som

*Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)*

bestämma det inbördes förhållandet mellan bolagsmännen, och vidare i några andra paragrafer regler för bolagsmännens förhållande till tredje man. Kan det vara någon fara, kan det vara någon olägenhet vid att antaga dessa allmänna stadganden, som, såvidt jag förstår, icke kunna vare sig för allmänheten eller för någon, som kommer i beröring med enkelt bolag, åstadkomma den ringaste skada?

Det är sagdt, att dessa enkla bolag skola bero på aftal, och detta är rätt. Men då man varit med något i praktiken, vet man, huru det förhåller sig med dessa aftal. Det har nämnts af en talare, att det i södra Sverige finnes en mängd enkla bolag, som bildats för att till bolagsmännens nytta inköpa ångtröskverk. Det är icke heller i min hemort ovanligt, att det bildas sådana enkla bolag, för att nu icke tala om andra. Delegarne aftala om köp; möjligen göra de det i två personers närvaro, ofta sig emellan; sällan innefattas aftalet i skriftlig handling. Till eu tid blir det godt resultat, och de komma bra öfverens. Men sedan går det dåligt ett år. Det tarivas reparationer, och det blir förlust. Bolagsmännen komma i tvist. Olika meningar framställas om aftalets innehåll. Ingen kan styrka detsamma. Är då fara eller skada förenad med, att man har i en lag allmänna regler, som säga: så och så skall förhållandet er emellan bedömas? Jag upprepar det ännu en gång: jag kan icke förstå, att det blir i någon mån betänkligt.

Det har uppgifvits af en talare, att en mängd domare sagt, att de icke kunna förstå lagen. Jag vill visst icke bestrida riktigheten af denna uppgift, men deremot vill jag sätta många domares i högre och lägre instanser med min egen öfverensstämmande åsigt, att för oss domare är det af högsta vikt att få antagna lagarne om enkla bolag och föreningar. Må Riksdagen förkasta de föreslagna handelsbolags- och aktiebolagslagarne! Med den gamla aktiebolagslagen och 15 kap. handelsbalken, såvidt detta rör handelsbolag, kunna vi reda oss ändå. Men i fråga om enkla bolag och föreningar stå vi utan lag, om 15 kap. handelsbalken upphäfves, såsom med antagande af den föreslagna lagen om handelsbolag skall blifva fallet; och rörande föreningar finnes för närvarande ej någon lag.

Herr Persson i Tällberg: Det torde kanske anses förmätet af mig att begära ordet i denna fråga, då våra jurister tvista deri. Men jag föreställer mig, att det är så godt, att vi illitterate genast kasta oss in här. Ty lagen är väl ej afsedd uteslutande för jurister, utan meningen är väl, att äfven en och annan af oss bör kunna förstå den. Det har här anförts exempel och man har talat om, att, om man skulle behöfva köpa sig ett tröskverk, det i sådant afseende skulle vara mycket bra att hafva en sådan lag. Jag skall fasthålla vid detta exempel, men i och med detsamma söka visa, att det icke är så alldeles tydligt och klart, huruvida det blir ett enkelt bolag eller en förening, om vi förena oss några personer för att köpa ett sådant tröskverk, hvarom här så mycket talats. Ty när det är fallet, att personerna, som köpa detta tröskverk, använda det uteslutande för eget behof, kommer denna sammanslutning under en rubrik, men om

det tager sig för att tröska åt andra, gäller det en annan rubrik. I ena fallet blir det en förening, i andra fallet ett enkelt bolag. Herrarne få därför medgifva, att det icke är så synnerligen lätt för ett vanligt bondförstånd att förstå detta, och det är ju personer med sådant förstånd, det i allmänhet rör. Herr Restadius beklagade i sitt första anförande, om vi skulle förkasta lagen, och vår domarecorps nödgas döma efter prejudikat från högsta domstolen. Det skulle vara mycket sorgligt. Ja, jag ger honom rätt i detta fall. Men längre fram i sitt anförande beklagade han, om vi skulle förkasta ett förslag, som framkommit från Kongl. Maj:t och som var af högsta domstolen antaget. Han kom således slutligen till det, som han sagt i början af sitt anförande, att vi borde akta oss för.

Jag menar, att vi böra låta Riksdagen förbehålla sig rätten att pröfva Kongl. Maj:ts förslag, och med bästa vilja kan jag icke finna dessa lagförslag så synnerligen enkla och tydliga, och skola vi antaga förevarande lag, vill jag uttala som min önskan, att såsom bihang till denna lag måtte fogas en mycket skicklig jurist.

Herr Jonsson i Hof: Jag undrar, om icke såväl den siste talaren som talaren på hallandsbänken hafva sökt öfverdrifva otydligheten i denna lag, då de framställt exempel på, hurusom det skulle vara mycket svårt att skilja, när en affär är af den beskaffenhet, att den faller under lagen om föreningar eller under denna lag om enkla bolag. Vi hafva ju åtskilliga råmärken deremellan, som böra vara af temligen stor betydelse för att skilja derpå. Det är ju en sak, att för en förening fordras minst fem personer, och i enkla bolag praktiseras det så, att de sällan komma att bestå af mer än två à tre personer. Der har man ju en gräns att skilja mellan i tvetydiga fall. En annan gräns är den, att föreningar skola inregistrera sina affärer, och det är ju således en tydlig skilnad mellan enkla bolags och en förenings verksamhet. Det förefaller mig egendomligt, om man skulle behöfva tveka i valet mellan att å ena sidan taga bort allt, hvad bestämmelser heter, som skulle vara tillämpliga i alla fall, der tvist eller ovisshet kunna råda, huru det skall förfaras med enkla bolag, och på andra sidan komplettera de nödvändiga bestämmelser, som böra finnas för att undvika all ovisshet. Är det så, att en jurist har varit tveksam om lämpligheten och tydligheten af denna lag, men sedan kommit på andra tankar och vill bifalla lagen, kan det ju äfven hända, att en annan jurist så småningom kommer på bättre tankar och går med på densamma. Jag tror således, att alla skäl tala för att bifalla förslaget.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt propositioner af herr talmannen gifvits i enlighet med de gjorda yrkandena, blef paragrafen af kammaren godkänd.

Återstående §§ 46—57 jemte tillhörande *afdelningsrubriker* äfvensom *rubriken till lagförslaget* godkändes.

I punkten 4, som härefter föredrogs, hemstälde utskottet: att Riksdagen ville för sin del besluta en med Kongl. Maj:ts

Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)

förslag i ämnet öfverensstämmande Lag om aktiebolag, som drifva försäkringsrörelse.

Herr vice talmannen Östberg begärde ordet och yttrade: Jag hemställer, att de särskilda lagförslagen som höra till återstående punkter, icke måtte behöfva uppläsas.

Denna hemställan bifölls; och blef härefter det ifrågavarande lagförslaget af kammaren godkänt.

Punkterna 5—7.

De af utskottet i nämnda punkter tillstyrkta förslag till *Lag angående ändring i vissa delar af strafflagen, Lag om ändring i vissa delar af förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855 samt Lag om ändring i 10 § af förordningen om tioårig preskription och om årsstämming den 4 mars 1862* blefvo af kammaren godkända.

I punkten 8, som härefter föredrogs, hemställde utskottet: att Riksdagen, med förklarande, att Kongl. Maj:ts förslag till lag om registrering af bankaktiebolag icke kunnat oförändradt antagas, ville för sin del besluta en Lag om registrering af bankaktiebolag, af lydelse, som af utskottet formulerats.

§§ 1—4 i sistnämnda lagförslag godkändes.

§ 5 var af följande lydelse:

Försummar styrelseledamot att göra anmälan, hvarom i 1 § stadgas, straffes med böter från och med femtio till och med femhundra kronor.

Hvar som i sådan anmälan mot bättre vetande meddelar oriktig uppgift straffes med böter från och med ett hundra till och med tre tusen kronor, der ej å förseelsen straff är i allmänna strafflagen utsatt.

Af böter, som sålunda ådömas, tillfalla två tredjedelar kronan och en tredjedel åklagaren. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Andersson i Nöbbelöf: Förslaget till lag om aktiebolag samt till lag om föreningar för ekonomisk verksamhet innehålla samma bestämmelser, som i sista punkten af denna paragraf äro föreskrifna, men kammaren har der fattat ett annat beslut i fråga om fördelningen af böter, som ådömas efter de nämnda lagarne. Jag föreställer mig, att kammaren vill fatta ett liknande beslut i fråga om denna lag, som med de öfriga lagarne äro i vissa fall lika lydande. Och jag föreslår därför, att kammaren ville göra den förändring i näst sista stycket af § 5, att den får följande lydelse: "Böter som sålunda ådömas tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de för-

vandlas enligt allmän strafflag.* Med anledning af den diskussion, som fördes förliden onsdag, skall jag be att få yrka bifall till detta förslag.

*Angående
lag om
handelsbolag
och enkla
bolag.
(Forts.)*

Vidare yttrades ej. Efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition godkändes det af herr Andersson framställda förslag till lydelse af ifrågakarande §.

Utskottets förslag beträffande tiden för lagens trädande i kraft äfvensom *rubriken* till lagförslaget godkändes.

Utskottets i punkterna 1, 4, 5, 6, 7 och 8 gjorda *hemställanden* förklarades besvarade genom kammarens beslut vid föredragning af de i nämnda punkter omförmälda olika lagförslag.

Punkten 9, innefattande utskottets hemställan: att Riksdagen, med förklarande, att Kongl. Maj:ts förslag till lag om ändring i vissa delar af lagen angående handelsregister, firma och prokura den 13 juli 1887 icke kunnat oförändradt antagas, ville för sin del besluta en Lag om ändring i vissa delar af lagen angående handelsregister, firma och prokura den 13 juli 1887, af lydelse, som af utskottet formulerats, bifölls.

§ 4.

Härefter företogs till behandling sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 4, i anledning till Kongl. Maj:ts till Riksdagen gjorda framställningar dels angående godkännande af grunder för blindundervisningens ordnande, dels ock om anslag till förskola för blinda i Vexjö samt till uppförande af en byggnad för förskola för blinda å Tomteboda m. m.

I den till Riksdagen den 15 januari innevarande år aflåtna proposition angående statsverkets tillstånd och behof hade Kongl. Maj:t under riksstatens åttonde hufvudtitel föreslagit, *dels* i punkt 9:

att Riksdagen, med godkännande af en för förskolan för blinda i Vexjö uppgjord stat måtte för tillämpning af samma stat bevilja ett årligt belopp af 13,000 kronor äfvensom medgifva, att de för skolans föreståndare och lärarinnor afsedda två ålderstillägg, hvarterda å 300 kronor, efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring finge utgå af det å riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslag till ålderstillägg,

dels ock i punkt 59:

att Riksdagen måtte bevilja till uppförande af en byggnad för förskola för blinda å Tomteboda samt för bestridande af kostnaderna för ritningar och kostnadsförslag till ifrågakarande byggnad 81,950 kronor, deraf för år 1896 50,750 kronor.

Vidare hade Kongl. Maj:t i särskild proposition af den 4 nästlidne mars (n:o 31) föreslagit Riksdagen att — såsom förutsättning för

dess bifall till hvad Kongl. Maj:t i statsverkspropositionen föreslagit beträffande byggnad af en förskola för blinda vid Tomtebodas äfvensom i fråga om en förskola för blinda i Vexjö — godkänna i propositionen angifna grunder för blindundervisningens ordnande.

Med anledning häraf hemstälde utskottet i föreliggande utlåtande:

a) att Riksdagen, med afslag å Kongl. Maj:ts framställning om godkännande af grunder för blindundervisningens ordnande, måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för nästkommande års Riksdag framlägga förslag till lag angående blindundervisningen i riket;

b) att Riksdagen, i anledning af Kongl. Maj:ts framställning om uppförande å ordinarie stat af årligt anslag till förskolan för blinda i Vexjö m. m., måtte på extra stat för år 1896 till blindskolan i Vexjö anvisa anslag till enahanda belopp, som för innevarande år blifvit beviljadt, eller 14,100 kronor; och

c) att hvad Kongl. Maj:t föreslagit beträffande anslag till byggnad för förskola för blinda vid Tomteboda icke måtte för närvarande af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning till en början af *mom. a)* anförde:

*Angående
grunder för
blindundervisningens
ordnande.*

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Herr grefve och talman! Mine herrar! Då Första Kammaren redan godkänt sammansatta stats- och lagutskottets föreliggande förslag, och någon utsigt att få detta förslag af Riksdagen ändradt till ett med Kongl. Maj:ts proposition mera öfverensstämmande utseende således icke förefinnes, så lofvar jag, att jag skall fatta mig kort, ehuru jag icke alldeles kan underlåta att i en så vigtig fråga, som jag anser denna vara, yttra några ord.

Enligt mitt förmenande innefattar Kongl. Maj:ts proposition ett ärende, som ovilkorligen måste fram; det kan icke falla, enär det helt enkelt är en naturlig utveckling af det arbete, som regering och Riksdag i mer än 50 år fullföljt, nemligen att åstadkomma en för alla Sveriges barn efter deras anlag och förmåga afpassad undervisning. Vi hafva redan en obligatorisk undervisning för våra fullsinnade barn, en undervisning, som, efter hvad jag tror, med rätta bör räknas såsom en anledning till stolthet för vårt land. Vi hafva vidare för icke så länge sedan — 6 år sedan — ordnat undervisningen för döfstumma. Turen har nu kommit till ordnandet af blindundervisningen. Det är icke det sista steget på den utstakade banan, men det är, så vidt jag kan förstå, det närmaste steget. Jag vill då fråga herrarne, om icke detta ärende i och för sig är värdt att omfattas med kammarens allra varmaste intresse. Det är väl bekant, att de blinda äro mycket tack-samma lärjungar, då det är fråga om att meddela dem undervisning. De stå i det afseendet föga efter de fullsinnade barnen. Ofta nog är deras intelligens högt utvecklad. Jag skulle därför hafva väntat, att utskottet mera hade sökt att främja och befordra, hvad Kongl. Maj:t med sin proposition afsett. Men ärendet har redan i portgängen, om

jag så får säga, råkat på en stötesten. Utskottet har hänvisat dertill, att flera af de allmänna grunder, som Kongl. Maj:t i sin proposition upptagit, äro af den beskaffenhet, att de böra på den allmänna lagstiftningens väg regleras. Utskottet har i detta sammanhang hänvisat till döfstummeundervisningen. Ja, det skulle hafva varit önskligt, att 1895 års sammansatta stats- och lagutskott hade än nogare följt 1889 års sammansatta stats- och lagutskott i spåren. Jag är fullkomligt öfvertygad, att vi då skulle haft ett utskottsbetänkande af annat innehåll än det nu föreliggande. Det må vara, att 1889 års utskott kanske gick något raskt till väga, men så har i stället innevarande års varit allt för betänksamt och försigtigt. När döfstumlagen framlades eller rättare när Kongl. Maj:t afgaf sin proposition angående döfstummeundervisningen, så var denna proposition åtföljd af ett förslag till författning i icke mindre än 52 paragrafer. Hvad kunde anledningen vara till att en så pass diger författning behöfdes för detta ändamål? Jo, det berodde på för döfstummeundervisningens anordnande alldeles särskilda omständigheter. Det afsågs nemligen med Kongl. Maj:ts framställning, bland annat, att olika delar af vårt land skulle förena sig med hvarandra om en gemensam distriktskola, hvilken skola skulle handhafvas och skötas af en styrelse, sammansatt af medlemmar från de olika landsdelar, af hvilka distriktet bildats. Deraf följde med nödvändighet, att en hel mängd uppkommande, komplicerade förhållanden måste ordnas och regleras. Då det vidare var beräknadt, att dessa distrikt icke kunde blifva färre än 6 à 7, och hvarje distrikts skola skulle skötas sjelfständigt af sin egen styrelse, så befans det nödigt, att Kongl. Maj:t åtminstone i de viktigaste punkterna upptog de reglementariska föreskrifter, som erfordrades för att undervisningen och administrationen skulle komma att skötas på ett visst likartadt sätt. Helt annorlunda är det med blindundervisningens ordnande. Om man ock med något skäl kan säga, att döfstummeundervisningen behöfde ordnas genom en lag, så synes mig deremot blindundervisningen kunna ordnas så lätt, att mer än väl de allmänna grunder, som Kongl. Maj:t framlagt till Riksdagens pröfning och godkännande, kunna vara tillräckliga. Under det att vid döfstummeundervisningen alltsammans, alla kostnader för sjelfva undervisningen, lärarnes aföning, lärjungarnes underhåll och vård, lokaler, undervisnings- och skolmateriel skola bestridas af dessa föreningar af landsting, om hvilka jag talat, och staten blott och bart lemnar ett bidrag, under vanliga förhållanden uppgående till 250 kronor, så är det åter vid blindundervisningen, såsom Kongl. Maj:t tänkt sig densamma anordnad, ett rent motsatt förhållande. Allting utan undantag skall bekostas af staten, och landstingen skola blott lemna ett bidrag till bestridande af statens kostnader, ett bidrag, som under vanliga förhållanden kan sägas utgöra 300 kronor. Det ena är en kommunal angelägenhet, medförande rätt invecklade förhållanden, det andra är en statens angelägenhet, der Kongl. Maj:t har allt uti sin hand, och der det icke finnes någon annan mellanlänk än styrelserna för de särskilda skolorna. Då så är, torde Riksdagen, med afseende å blindundervisningens anordnande, så vidt jag förstår, kunna vara fullt nöjd med de allmänna grunder, som i

*Angående.
grunder för
blindunder-
visningens
ordnande.
(Forts.)*

*Angående
grunder för
blindunder-
visningens
ordnande.
(Forts.)*

Kongl. Maj:ts proposition här äro framlagda, då jag naturligtvis alltid tänkt mig att, såvida icke tvingande omständigheter föranleda till ett motsatt förfarande, spara alla detaljer till ett särskildt reglemente för de fåtaliga skolorna. Jag hade så mycket större anledning att tänka mig ett reglemente såsom ett komplement till de allmänna grunderna, som faktiskt redan ett sådant reglemente är gällande för blindinstitutet. Det utfärdades nemligen 1892 ett dylikt reglemente för blindinstitutet, som är den viktigaste afdelningen af anstalterna för blindundervisningen, och sedermera hade det blott varit att göra några mycket lätta tillägg till detta, så att det passade jemväl för de båda förskolorna, som jemte blindinstitutet skulle bestrida undervisningen för de blinda. Det synes mig under sådana förhållanden verkligen icke behövas hela den apparat, som utskottet fordrat, och hvars frånvaro ansetts vara ett tillräckligt skäl för utskottet att nästan lemna hela frågans pröfning i öfrigt å sido.

Det är en enda direkt anmärkning mot de af Kongl. Maj:t framlagda grunder, som utskottet framställt och som jag här vill upptaga af samma skäl som det, hvarför jag öfver hufvud taget yttrat mig i denna fråga, nemligen för att i någon mån undanröjda farorna för ett förnyadt uppskof vid en kommande riksdag. Den anmärkning jag åsyftar är den, hvori utskottet ger uttryck åt den förmodan, att den af Kongl. Maj:t föreslagna undervisningstiden af tio år möjligen kan vara för lång, och särskildt påpekar, att döfstumundervisningen upptager en tid af blott åtta år. Ja, mine herrar, vi äro här inne på en rent pedagogisk fråga, der man med fog kan hafva olika åsikter, och der äfven den, som icke vill disputeras med den andre, väl kan behöfva höra den andres skäl. Anledningen till att jag vid undervisningstidens bestämmande icke vågade gå så långt ned som till åtta år skall jag nu i korthet angifva.

Den första s. k. blindkomitén ansåg elfva års undervisningstid vara erforderlig. De komiterade af 1893, som sedan hade frågan under behandling, ansågo tio år vara tillräckligt för dem, som genomgått en fyraårig förskola. Till denna åsigt har jag slutit mig i min framställning till Kongl. Maj:t. Hvad kan då skälet vara dertill, att den blindes undervisning skall behöfva upptaga två års längre tid än den döfstummes? Jo, det beror derpå, att ehuru den blinde i afseende å lätthet och förmåga att förväfva teoretisk insigt och tillgodogöra sig lärarens undervisning är vida öfverlägsen den döfstumme, så är den blinde deremot, då han skall egna sig åt något praktiskt arbete, alldeles bestämdt underlägsen den döfstumme. När den döfstumme icke behöfver meddela sig med andra menniskor, så är han att betrakta såsom lika skicklig till arbete som hvar och en annan. Men så är icke förhållandet med den blinde. Han behöfver för att lära sig ett yrke, med hvilket han skall kunna bidraga till sin framtida bergning, en mycket genomgående öfning, som måste draga ut utöfver den tid, som i och för sig behöfves för att meddela honom sjelfva insigten eller färdigheten, på det att färdigheten må blifva riktigt noga, så att säga, införlifvad med honom. Det händer annars lätt, att han glömmar alltsammans ett eller ett par år efter det han lemnat skolan. Detta

är anledningen, hvarför man anser, att blindundervisningen icke kan afslutas på mindre än tio år; och jag vill påpeka, att om man uppställt ett mål för sig, som man anser sig böra uppnå, och om man med fog anser, att detta mål icke kan uppnås på mindre tid än tio år, så är det en stor misshushållning att sätta tiden kortare, än som är nödvändig för målets uppnående. Emellertid, detta är en omständighet, der jag finner mycket naturligt, att det finnes olika åsigt, men synnerligen nyttigt vore det att, om möjligt, få höra, huruvida Riksdagen, särskildt denna kammare, i detta afseende har någon mera bestämd åsigt, som Kongl. Maj:t kan finna skäl taga i betraktande, när Kongl. Maj:t, såsom jag antager, snart nog skall komma tillbaka med en framställning i detta ärende.

Jag skulle nog kunna hafva åtskilligt att tillägga, men det kan måhända vara skäl att spara det, äfven det som jag närmast tänker på, till dess vi komma in på de följande punkterna. Jag vill blott med anledning af hvad som i går förekom under diskussionen i Första Kammaren, der man sökte framhålla, att ett uppskof på ett år icke vore något så farligt att jag icke borde kunna finna mig deri, uttala, att deri kan jag under vissa förutsättningar lätt nog finna mig, ehuru jag å andra sidan väl inser, hvad ett uppskof på ett år betyder; ty om också icke något onödigt uppskof inträffade, så skulle det dock dröja många år, innan organisationen hunne genomföras. Men hvad jag med afseende å dessa uppskof särskildt fruktar, det är, att en annan gång en annan anledning till uppskof skall framkomma, som man på förhand icke kunnat drömma om, och så kanske en ny anledning en tredje gång; på det sättet kan det blifva uppskof i det oändliga.

Herr von Friesen: Som kammaren behagade finna, har äfven utskottet behjertat vigten af den fråga, som Kongl. Maj:t här förelagt Riksdagen. Utskottet anser lika väl som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att detta ärende är af den stora betydelse, att man icke kan komma ifrån detsamma utan en lösning af frågan; men då herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet skyller på utskottet och förebrår detsamma, att det icke har mera främjat och befordrat saken, än det gjort, så skulle det kunna hända, att utskottet å sin sida skylde på statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet och gifve honom förebräelse för att han icke kommit fram med frågan i sådan form, att det varit möjligt för utskottet att främja dess lösning redan vid denna riksdag. Det tjenar ju emellertid icke mycket till att skylla på hvarandra, utan vi få väl å ömse sidor taga saken som den nu föreligger, och jag vill anföra de skäl, hvarför utskottet icke kommit längre, än det gjort.

Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet beklagade, att icke detta års sammansatta stats- och lagutskott följt exemplet af 1889 års sammansatta stats- och lagutskott, men då vill jag fästa uppmärksamheten på, att det var ett helt annat material, som förelåg år 1889, än det som nu föreligger; ty då fans det ett formuleradt förslag till lag, hvilket nu icke fins. Nu finnas blott hopblandade

*Angående
grunder för
blindunder-
visningens
ordnande.
(Forts.)*

Angående
grunder för
blindunder-
visningens
ordnande.
(Forts.)

med annat de viktigaste grunderna, på hvilka en lag skall byggas, men hurudan Kongl. Maj:t tänkt sig lagen, byggd på dessa grunder, det vet man icke nu. Då hade man en ordentlig förordning med sina paragrafer, formen var klar från Kongl. Maj:t, likaså innehållet; frågan var mogen att prövas af Riksdagen. Nu finnas hvarken innehållet eller formen klara. Det är ju också att lägga märke till, att utskottet icke i allt nöjt sig med de grunder, som Kongl. Maj:t föreslagit, ty utskottet har i en viss fråga anhållit om ny utredning; och hvad skulle det då tjena till för utskottet att föreslå en lag, när utskottet anser, att frågan i en viss punkt icke är så utredd, att utskottet kan bilda sig en mening? Det är nemligen i afseende å antalet år, under hvilka de blindas skolpliktighet bör vara.

Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har framhållit, att om också en lag är nödvändig för döfstummeundervisningens ordnande, så är den icke nödvändig med afseende å blindundervisningens ordnande, och, så vidt jag kunde finna, var anledningen dertill den, att man i fråga om döfstummeundervisningen behöfde flera och mera komplicerade bestämmelser än i fråga om blindundervisningen. Så är nog också förhållandet, men det är väl icke *antalet* af bestämmelser, som afgör, huruvida i visst fall det behöfves en lag eller icke, utan *innehållet* af bestämmelserna. Nu kommer enligt Kongl. Maj:ts förslag att påbjudas, bland annat, skoltvång för barnen. Detta är ju något, som ingriper i barnens och deras föräldrars individuella rättigheter och som bör blifva föremål för lag, stiftad af Riksdag och Konung gemensamt. Det föreskrifves också, att landstingen skola i viss mån bidraga till kostnaderna för blindundervisningen: äfven detta bör blifva föremål för lag, stiftad af Konung och Riksdag gemensamt. Huruvida alla de här upptagna grunderna böra vara föremål för sådan lagstiftning, har utskottet icke tilltrött sig kunna afgöra. Då man önskar få en lag, stiftad af Konung och Riksdag gemensamt, så sker detta naturligtvis å ena sidan, om jag så får säga, från Riksdagens synpunkt, men å andra sidan också från Kongl. Maj:ts synpunkt, och det kunde mycket väl hända, att, om utskottet föreslog en lag från Riksdagens synpunkt, Kongl. Maj:t icke skulle gilla den, och då blef frågan ytterligare uppskjuten. Om nu Kongl. Maj:t till nästa Riksdag afgifver förslag till lag om blindundervisningens ordnande, så kan Riksdagen yttra sig om denna lag, och sedermera kommer frågans pröfning i sista hand till Kongl. Maj:t, hvarvid något ytterligare uppskof icke torde behöfva ifrågakomma. Jag tror således, att, om sammansatta stats- och lagutskottet skulle hafva bestämt sig för att nu skaffa i hop ett lagförslag, frågan icke derigenom vunnit någon hastigare lösning, än på det sätt utskottet valt.

Det är sant, att det fins ett reglemente för blindinstitutet, men jag tror därför icke, att det är mindre viktigt att få en lag om blindundervisningen. Ty detta reglemente förutsätter, att blindundervisningen skall vara frivillig, men nu vill man föreskrifva, att denna undervisning skall vara obligatorisk, och dermed inträda bestämmelserna för blindinstitutet i ett nytt skede, som enligt min tanke gör behöflig en lagstiftning af Konung och Riksdag gemensamt.

Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet sade, att utskottet hade skjutit hela frågans öfriga pröfning alldeles å sido. Så är dock icke fallet, ty utskottet har sagt, att "vid utarbetande af sådant lagförslag torde de nu framlagda grunderna för ordnande af berörda undervisning kunna i hufvudsakliga delar göras gällande." Det är blott mot en enda punkt, som utskottet haft anmärkning att göra.

Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet vill hafva reda på de skäl, som föranledt utskottet att ifrågasätta en sänkning af den obligatoriska undervisningstiden från tio till åtta år. Ja, det är närmast jmförelsen med döfstummeundervisningen, som föranledt detta, men det fins äfven ett bestämdt praktiskt skäl, nemligen att det för vissa kommuner kan kännas mycket tungt att under ytterligare två år få betala för de blinda, och därför ansåg utskottet sig höra såsom en önskan framställa, att den obligatoriska undervisningen måtte inskränkas till åtta år. Det är sålunda förnämligast af ekonomiska skäl, som utskottet framställt denna önskan. Kan Kongl. Maj:t icke ingå på denna önskan, så må ju den uppfattningen göra sig gällande vid det förslag, som Kongl. Maj:t väl kommer att framlägga för nästa Riksdag, men det kunde ju med hänsyn till dessa ekonomiska betänkligheter vara att taga i betraktande, om icke någon annan utväg än den nu föreslagna kunde på hittas, då barnen verkligen behöfva äfven det 9:de och 10:de året, men icke äro i den ställning, att de sjelfva kunna bekosta sin vistelse vid institutet. Det fins ju handtverksskolor för blinda, der barnens handtverksskicklighet kan ytterligare utbildas. Som sagdt, det var hufvudsakligen dessa ekonomiska skäl, som föranledde utskottet att framställa denna önskan, och den ansågs rimlig, därför att den obligatoriska undervisningen för döfstumma ju är endast åtta år.

Att betydelsen af ett uppskof skulle vara så stor, som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framhållit, kan jag icke förstå. Det mest ledsamma är, att påbörjandet af byggnaden vid Tomtebodan måste uppskjutas, men om anslaget dertill beviljas vid nästa riksdag, så kan ju byggnaden påbörjas under det året ändå, och jag tror icke, att det skall behöfva blifva så långt uppskof, innan hela denna organisation kan blifva färdig.

På de grunder i öfrigt, som utskottet anført, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i det föredragna momentet.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Herr grefve och talman! mine herrar! Den föregående talaren sade, att det var framlagdt *ett formuleradt förslag* till författning i 1889 års proposition om döfstummeundervisningens ordnande. Detta är sant, men han tillade något, som jag tyckte vara bra hårdt att höra, nemligen att hvad den nu framlagda propositionen beträffar, så finnes deri intet motsvarande hvarken till innehåll eller form. Hvad innehållet angår, så tycker jag verkligen, att dessa många bestämmelser innehålla allt, hvad som kan komma i fråga att läggas till grund för blindundervisningen, och jag påstår, att formen står så nära lagform,

*Angående
grunder för
blindunder-
visningens
ordnande.
(Forts.)*

Angående
grunder för
blindunder-
visningens
ordnande.
(Forts.)

att det kanske icke behöfves mycket mera än att sätta § 1, § 2, § 3 etc. öfver dessa af Kongl. Maj:t angifna grunder.

Den siste talaren hade äfven ett annat yttrande, vid hvilket jag fästade mig, därför att det afsåg hvad som för mig är anledning till till den största oro. Hörde jag icke orätt, så sade han, att då utskottet i fråga om de tio årens undervisningstid hade en olika åsigt med Kongl. Maj:t, så var det väl icke mycket lönt för utskottet att fortsätta med en detaljerad pröfning af Kongl. Maj:ts förslag. Jag tror, att jag uppfattade hans yttrande rätt. Ja, då vill jag blott upprepa, att dylika punkter, om hvilka man kan hafva olika åsikter, de kunna komma fram den ena efter den andra, och man vet aldrig, när man blir fullt ense. Jag skulle t. ex. vilja fråga, huruvida utskottet har underkastat de inlemnade ritningarna till nybyggnad vid Tomtebodan en genomgående och grundlig pröfning, så att man kan vara viss, att efter detta års utskotts mening mot dessa icke finnes någon egentlig anmärkning att göra, ty, mine herrar, annars kan det hända nästa år, när denna fråga då sannolikt kommer tillbaka, att man säger: ja, allt är bra, men ritningarna till Tomtebodas förskolas byggnad duga till intet. Det är just i dylikt, som jag anser den största faran ligga.

Vidare vill jag tillägga, att allmänna grunder, som Riksdagen antagit på Kongl. Maj:ts förslag, de hafva för mig lika stor helgd som en verklig lag, och att de grunder, som här skulle behöfva fastställas af Riksdagen och hvilka sedermera skulle af Kongl. Maj:t noggrant tillämpas, äro de, som angå frågan om den obligatoriska undervisningen och om landstingens bidrag till undervisningen, med hvad dertill hörer.

I förbigående vill jag ock anmärka, att Kristinehamns arbetsskola är beräknad för *äldre* blinda lärjungar och icke för sådana, som befinna sig i den egentliga skolåldern.

Herr von Friesen: Jag var verkligen inom utskottet till en början af den mening, att man skulle kunna göra såsom herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet föreslog, eller förvandla dessa grunder till lagparagrafer; men mina kamrater inom utskottet framhöllo med skäl, att icke alla grunderna voro af natur att böra upptagas i en lag. Det fordrades, att hvar och en af dem särskildt pröfvades. Skulle man t.ex. sätta ett §-tecken äfven öfver den af Kongl. Maj:t föreslagna grunden, "att hvar och en af förskolorna anordnas för 40 barn och indelas i 4 ett-åriga klasser?" Skulle äfven andra bestämmelser, än de i kongl. propositionen anförda, medtagas, om man ville skriva en blindlag? Saken befinnes således icke vara så enkel, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet och, jag erkänner det, äfven jag till en början ansåg den vara.

Jag vill vidare nämna, att utskottet verkligen ingått i detaljerad pröfning af hvar och en af de i Kongl. Maj:ts proposition intagna grunderna. Detta framgår deraf, att utskottet, såsom jag förut anført, kunnat säga: "vid utarbetandet af sådant lagförslag torde de nu

framlagda grunderna för ordnande af berörda undervisning kunna i hufvudsakliga delar göras gällande.“

Hvad sedan beträffar förslaget till byggnad vid Tomtebodan, få vi ju tillfälle att tala derom i ett följande moment. Jag vill icke säga, att det är så alldeles afgjort, att utskottet kommer att i allo förorda de af Kongl. Maj:t framlagda ritningarna, men en afvikelse å Riksdagens sida från Kongl. Maj:ts förslag brukar ju icke hindra, att ett företag af denna art sättes i verket. Om statsutskottet vid nästa riksdag möjligen skulle föreslå någon nedsättning i kostnads-summan, så lär nog det blifva den enda åtgärd, som kommer att vidtagas, och den bör väl, som sagdt, icke hindra företagets utförande.

Jag tror således icke, att några särskilda svårigheter böra möta mot antagande af utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. b) och c)

Biföllos.

§ 5.

Föredrogs och bifölls lagutskottets utlåtande n:o 32, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående tillägg till lagen angående skydd mot yrkesfara den 10 maj 1889.

§ 6.

I ordningen förekom dernäst lagutskottets utlåtande n:o 33, i anledning af väckta motioner om ändring i vissa delar af förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Punkten 1.

Biföllos.

Punkten 2.

Med anledning af en inom Andra Kammaren af herr J. A. Lundström i ämnet väckt motion, n:o 45, hemställde utskottet i denna punkt:

att Riksdagen ville för sin del antaga följande

»Lag

angående ändrad lydelse af § 56 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Häri genom förordnas, att § 56 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skall hafva följande ändrade lydelse:

*Angående grunder för blindundervisningens ordnande.
(Forts.)*

Angående ändrad lydelse af § 56 i gällande förordning om kommunalstyrelse på landet.

Angående
ändrad ly-
delse af § 56 i
gällande för-
ordning om
kommunal-
styrelse på
landet.
(Forts.)

§ 56. Kommunalnämnden eger att för hvarje år inom sig utse en kassaförvaltare.

En hvar ledamot af kommunalnämnden ansvarar gemensamt med de öfriga för de medel, nämnden under sin förvaltning haft, äfvensom för de säkerhetshandlingar, mot hvilkas antaglighet han icke till protokollet gjort anmärkning. Denna ansvarighet fortfar, till dess förvaltningen blifvit antingen af kommunalstämman eller, om klander anställs, af vederbörlig domstol godkänd, eller ock till dess natt och år efter räkenskapernas aflemnande förflutit, utan att klander i laga ordning blifvit anställt.

Häremot hade reservation anmälts af herr *Erickson* i Bjersby.

Etter föredragning af punkten anförde:

Herr Lasse Jönsson: Såsom herrarne se af betänkandet, har jag väckt motion om sådan ändring i 44 § 1 mom. i förordningen den 21 mars 1862 angående kommunalstyrelse på landet, att kommunalnämnden sjelf skulle få rätt att bland sina ledamöter utse nämndens ordförande och vice ordförande. Jag har väckt detta förslag därför, att, då, såsom nu är förhållandet, kommunalnämndens samtliga ledamöter äro personligen ansvariga för kommunens medel, jag anser, att kommunalnämnden och icke kommunalstämman, hvilken ofta gör sitt val på grund af stridiga intressen inom kommunen, bör utse den person, som enligt gammal praxis har kommunens kassa och värdehandlingar om hand. Lagutskottet har emellertid icke velat godkänna detta mitt förslag, utan har i stället på grund af herr Lundströms motion föreslagit, att kommunalnämnden skulle erhålla rätt att för hvarje år inom sig utse en kassaförvaltare. För min del anser jag denna af lagutskottet föreslagna reform vara både onödig och onyttig, emedan kommunalnämnden redan nu kan anses hafva magt att utse annan ledamot än kommunalnämndens ordförande att handhafva kommunens medel. Jag skall emellertid det oaktadt anhålla, att kammaren måtte bifalla lagutskottets förslag med den ändring, att orden "eger att" utbytas mot ordet "skall" eller, med andra ord, att den ifrågasvarande paragrafens 1 mom. må erhålla följande lydelse: "Kommunalnämnden *skall* för hvarje år inom sig utse en kassaförvaltare". Jag hemställer om denna förändring därför, att man kan tänka sig, att ledamot af kommunalnämnd, som ju utses för en tid af 4 år, under den tiden kan af någon orsak komma att anses mindre vederhäftig, eller på annat sätt befinnes ovärdig att bekläda förtroendet att handhafva kommunens medel, och det i sådant fall skulle sära honom, om kommunalnämnden begagnade sin magt och afsatte honom. Genom ett bifall till den af mig gjorda förändringen blifver den saken afhjelpat. Visserligen kommer måhända frågan att för denna gång förfalla, då ju Första Kammaren redan bifallit utskottets förslag, men jag anser, att dermed vinnes, att vi ett annat år kunna få paragrafen bättre formulerad.

Jag anhåller därför, herr talman, om bifall till lagutskottets för-

slag med den förändring, att orden "eger att" utbytas mot ordet "skall".

Herr Danielson: Äfven jag anser, att en förändring i nuvarande bestämmelser bör vidtagas, och jag har ingenting väsentligt mot lagutskottets förslag; men i likhet med den föregående talaren anser jag det vara välbetänt att ändra paragrafen i det syfte han antydt. Ty om paragrafen finge den formulering, lagutskottet gifvit den, eller så att den komme att lyda: "Kommunalnämnden eger att för hvarje år inom sig utse en kassaförvaltare" — —, kunde det väcka onödiga misstankar, eller anses vara mindre grannlaga, om nämnden valde någon annan än ordföranden till kassaförvaltare, emedan han nu dertill är så godt som sjelfskrifven. För att förekomma detta, och då jag jemväl tycker, att ordet "skall" låter något hårdt, har jag tänkt mig, att paragrafen kunde formuleras så, att den ifrågavarande punkten komme att lyda: "Kommunalnämnden "utser" för hvarje år inom sig en kassaförvaltare" — —. Denna förändring betyder i jemförelse med herr Lasse Jönssons förslag ju i sak ingenting, men jag anser, att paragrafen derigenom blifver, så att säga, mjukare, och jag hemställer därför, om icke kammaren skulle vilja bifalla detta mitt förslag. Håller herr Lasse Jönson på sitt förslag, så har jag icke något deremot, men jag tror, att olägenheten dock skall kunna afhjelpas på det lämpligaste sättet genom mitt förslag.

Det är ju tydligt, att det är förenadt med olägenhet, att kommunalstämman får välja kommunalnämndens ordförande och vice ordförande, då, såsom herrarne veta, om detta val vanligen votering förekommer, och en person, som kanske är olämplig att handhafva kommunens kassa och säkerhetshandlingar, i följd deraf genom några rösters öfvervigt dertill kan blifva utsedd.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till den lilla förändring i utskottets förslag, som jag nu föreslagit.

Häruti instämde herr *Jönson* i Gammalstorp.

Herr von Krusenstjerna: Båda motionärerna hafva för sina förslag haft den anledningen, att de insett olämpligheten deraf, att, då kommunalnämndens ledamöter äro gemensamt ansvarige för kommunens medel, de icke vid valet af den person, som i regel fungerar såsom kassaman, ega en rätt, som står i öfverensstämmelse med denna deras gemensamma ansvarighet.

Om det förslag, herr Lasse Jönsson i sin motion franlagt till afhjelpande af det anmärkta missförhållandet, anser jag, att jag ej behöfver yttra mig, då han nu icke yrkat bifall dertill.

Hvad deremot herr Lundströms förslag vidkommer, så var anledningen dertill, att utskottet stannade vid ordet "eger" i stället för att förorda bestämd föreskrift om särskildt val af kassaman, den, att man ansåg, att, för den händelse det i kommunalnämnden icke funnes ringaste missnöje med eller misstroende mot ordföranden, det skulle vara alldeles onödigt att för ändamålet anställa särskildt val.

*Angående
ändrad lydelse af § 56 i
gällande förordning om
kommunalstyrelse på
landet.
(Forts.)*

*Angående
ändrad ly-
delse af § 56 i
gällande för-
ordning om
kommunal-
styrelse på
landet.
(Forts.)*

Då nu lagutskottets förslag till text af Första Kammaren bifallits, hemställer jag, om det icke vore skäl att antaga detsamma, enär annars resultatet af en förändring i förevarande hänseende vid denna riksdag helt och hållet förtryckes.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till lagutskottets förslag.

Herr Persson i Rinkaby: Jag har visst ingenting mot den lilla reform, som här är fråga om, och jag skulle gerna gå med på herr Lasse Jönssons förslag, men jag nästan befarar, att det står någon-ting annat i omedelbart sammanhang med denna paragraf. Det förhåller sig nemligen så på landsbygden, att fattigvårdsstyrelsen och kommunalnämnden vanligen utgöras af samma personer, och att således kommunalnämndens ordförande äfven är fattigvårdsstyrelsens ordförande. Då nu fattigvårdsstyrelsens ordförande har att hvarje månad, så ofta sådant af styrelsen bestämmes, göra utbetalningar till de fattige i församlingen, blir här en onödig tidsspillan, om både han i egenskap af protokollsförande och kassamannen skola vara närvarande vid de utbetalningar till de fattige, som kunna ifrågakomma. Vidare kan det hända, att, om kassamannen skall omväljas hvarje år, han knappast hinner sätta sig in i göromålen, förrän tiden för hans uppdrag utgått. Jag anser det därför vara nödvändigt, att, om kammaren antager förslaget, det tillägget till paragrafen göres, att kassaman bör till fattighjonen göra de utbetalningar, som fattigvårdsstyrelse har sig ålagdt.

Herr Erickson i Bjersby: Såsom herrarne af min reservation vid betänkandet finna, har jag helst velat bifalla herr Lasse Jönssons förslag, eller att kommunalnämnden skulle få rätt att sjelf bland sina ledamöter utse sin ordförande. Den princip, som herr Lasse Jönsson i sin motion uttalat, är fullkomligt riktig, och den har för öfrigt af Riksdagen blifvit godkänd, då för 3 å 4 år sedan den nya väglagen antogs. De väghållningsskyldige skola nemligen utse vägstyrelse, men denna styrelse, hvilken dock handhafver förvaltningen af långt större belopp än i allmänhet kommunalnämnd, får sjelf inom sig utse sin ordförande; och samma rätt anser jag äfven kommunalnämnden böra hafva. Då nu emellertid herr Lasse Jönsson icke håller på sitt förslag, förmodligen därför att Första Kammaren redan antagit utskottets förslag, och ett beslut af denna kammare i öfverensstämmelse med hans motion därför icke skulle kunna leda till något resultat, skall jag icke heller hålla på min reservation. Deremot har herr Jönsson, för att åt utskottets förslag bereda någon praktisk betydelse, deri föreslagit en liten ändring; och den ändringen kan jag icke finna annat än att kammaren kan och bör godkänna. Huru sjelfva redigeringen sedan skall göras — om man för denna ändring skall taga herr Jönssons eller herr Danielsons förslag — torde vara nästan alldeles likgiltigt, ehuru det förefaller mig, som om herr Danielsons förslag är att föredraga framför herr Lasse Jönssons.

Hvad beträffar herr Ol. Perssons i Rinkaby anmärkning rörande fattigvårdsstyrelserna och deras utbetalningar till fattighjonen hvarje

månad, eller att, om den föreslagna ändringen antoges, såväl ordföranden som kassaförvaltaren skulle behöfva vara vid hvarje utbetalningstillfälle närvarande, så bevisar den just behofvet af den ändring i lagen, som herr Lasse Jönsson i sin motion föreslagit. Den visar just behöfligheten af att kommunalnämnden får rätt att utse sin egen ordförande och således lemna sitt förtroende åt den, som den anser bäst kunna handhafva medlens förvaltning, helst då ledamöterna i nämnden äro gemensamt ansvarige för nämndens förvaltning i sin helhet.

Jag tager mig friheten yrka, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag med den ändring, som af herr Danielson blifvit framställd.

Herr Petersson i Brystorp: Jag har begärt ordet med anledning af talarens på skånebanken yttrande, att på landet fattigvårdsstyrelsen och kommunalnämnden skulle vara alldeles detsamma. Jag tror, att så icke i allmänhet är fallet. Åtminstone i den kommun, jag tillhör, hafva fattigvårdsstyrelsen och kommunalnämnden varit skilda alltsedan nya fattigvårdslagens antagande år 1871. Hos fattigvårdsstyrelsen finnes icke något kapital, och ordföranden i denna styrelse har icke någon uppbörd; han får sina medel från kommunalnämnden. Således tror jag, att det endast är kommunalnämnden, för hvilken denna fråga har betydelse.

Hvad beträffar yrkandet, att ordet *eger* i utskottets förslag må utbytas mot ordet *skall*, så tror jag det är en smakfråga. Jag kan dock icke förstå, hvartill denna ändring skulle tjena, men för min del vill jag icke sätta mig emot, om paragrafen ändras i öfverensstämmelse med herr Danielsons yrkande.

Herr Eriksson i Elgered: I afseende på de båda förslagen till redigering af paragrafen synes mig herr Danielsons förslag vara bäst, eller att orden *eger* — — *utse* utbytas mot *utser*. Med den ändringen tror jag saken är vunnen. Den anmärkning, som herr Danielson gjorde mot utskottets formulering: *eger utse*, var onekligen af stor betydelse, ja, kanske större, än man i första ögonblicket föreställer sig. Ty med den formuleringen kan förlägenhet för kommunalnämnden uppstå, om den skall utse en särskild kassaförvaltare eller låta ordföranden i nämnden vara kassaman. Det blir en fråga, som ställer nämnden på ett svårt prof; ty då blir det alltid en opinionsyttring mot ordföranden att utse en särskild kassaman. Varder det deremot i lagen bestämdt, att man ovilkorligen skall årligen utse en sådan, tror jag saken är hulpen.

Hvad beträffar den af talaren på skånebanken gjorda anmärkningen, att den nya kassaförvaltaren skulle kunna vara med förhållandena obekant, så förfaller den anmärkningen af det skälet, att den kassaman, som skall utses, måste vara ledamot af kommunalnämnden; och såsom sådan väljes han icke årligen, utan är vald på 4 år. Redan den omständigheten gör, att han väl icke bör vara med förhållandena obekant, och dessutom är det ju ingenting som hindrar, att en och samma person återväljes gång efter annan såsom kassaman. Således tror jag den anmärkningen icke har någon betydelse.

Angående
ändrad lydelse af § 56 i
gällande förordning om
kommunalstyrelse på
landet.
(Forts.)

*Angående
ändrad lydelse af § 56 i
gällande förordning om
kommunalstyrelse på
landet.
(Forts.)*

Hvad slutligen angår, att, om vi antaga lagförslaget med denna ändring, denna kammares beslut skulle komma i strid med Första Kammarens, och att således, om Första Kammaren vidhåller sitt beslut, frågan för denna riksdag skulle vara förfallen, kan det verkligen vara betänkligt. Men det är ju dock ingenting, som då hindrar, att detta ändringsförslag väckes vid en kommande riksdag och då beslutes. Herr talman, jag förenar mig med herr Danielson i hans yrkande.

Herr *Anderson* i Hasselbol instämde häruti.

Herr *Göransson*: Det förefaller mig vara ganska obehöfligt att företaga en ändring i nu gällande lag, om denna ändring skall formuleras så, som utskottet föreslagit. Ty jag tror icke, att det med den bestämmelse, vi nu hafva, möter något hinder för kommunalnämnden att, om den det vill, inom sig utse en särskild kassaman. Skall därför ändringen kunna blifva af någon betydelse, anser jag, att man bör antaga herr Danielsons förslag och godkänna den formulering af paragrafen, som af honom blifvit framställd, så att den kommer att lyda: "Kommunalnämnden utser för hvarje år inom sig en kassaförvaltare."

Man har här sagt, att det skulle vara olämpligt att införa denna bestämmelse för fattigvårdsstyrelsernas skull, emedan kassaförvaltaren skulle nödgas vara närvarande så ofta ordföranden skulle göra utbetalningar för fattighjonen. Man har dervid antagit, att fattigvårdsstyrelsen och kommunalnämnden äro detsamma, och således ordföranden i den senare ordförande äfven i den förra. Det är dock icke alltid händelsen, att det förhåller sig så; ty i många kommuner är nog särskild kommunalnämnd och särskild fattigvårdsstyrelse.

Hvad beträffar att fråntaga kommunalstämman rätten att utse ordförande i kommunalnämnden, tror jag ej, att det skulle vara lämpligt på grund af de många öfriga magtpåliggande uppdrag inom kommunen, som oafsedt kassaförvaltningen äro åt denne ordförande uppdragna. Deremot synes det vara riktigt att utse en särskild kassaförvaltare, då det ju icke alltid är sagdt, att en person, som är lämplig som ordförande, äfven är lämplig som kassaman och tvärtom. Af de förslag, som i det afseendet blifvit framställda, anser jag herr Danielsons vara det lämpligaste, och därför skall jag taga mig friheten yrka bifall till detta. Skulle då, med anledning deraf att Första Kammaren redan antagit utskottets förslag, frågan för denna riksdag falla, så tror jag icke, att något dermed är förloradt, utan då kommer nog frågan igen en annan riksdag.

Herr *Jansson* i Krakerud: För min del kan jag ej finna annat, än att den här tvisten om hvilketdera är bäst att antaga, antingen utskottets förslag eller ettdera af de förslag, som här framstälts af ett par talare, är — en strid om påfvens skägg! Jag kan icke förstå de motiv, herr Lasse Jönsson anförde som skäl för att utbyta ordet *eger* mot *skall*. Om det står *eger*, sade han, och en kassaman väljes för hvarje år, skulle det kunna anses utvisa misstroende. Men blir

det icke samma förhållande, om det står *skall*? Om man väljer en person ett år och nästa år väljer en annan, så blir det ju alltid ett misstroendevotum mot den förste. Jag kan således icke se, att det är någon förbättring att utbyta ordet *eger* mot ordet *skall*. Då kommunalnämnden *eger* att välja en kassaförvaltare för hvarje år, står det ju fritt att göra det, och om kommunalnämnden inför denna princip att välja för hvarje år, så blir det ju alldeles detsamma som om det stode, att kommunalnämnden *skall* välja för hvarje år. Jag tror därför, att, hellre än att riskera hela förslaget, vi böra antaga utskottets förslag, som Första Kammaren redan antagit, och därför ber jag få yrka bifall till detta förslag.

*Angående
ändrad lydelse af § 56 i
gällande förordning om
kommunalstyrelse på
landet.
(Forts.)*

Herr Eriksson i Elgered: Jag skall endast be att få fråga den senaste talaren, huruvida det kan hafva samma betydelse, om lagen tydligt stadgar, att kommunalnämnden årligen *skall* utse en kassaförvaltare, eller om lagen *tillåter* kommunalnämnden att årligen utse en kassaförvaltare, och sålunda öfverlemnar åt nämnden att i saken förfara efter godtfinnande. Jag vill fråga herr Jansson, om dessa båda stadganden kunna hafva samma betydelse.

Herr Lasse Jönsson: Då herr Danielsons och mitt yrkande i sak äro alldeles lika, skall jag, herr talman, be att få återtaga mitt och instämma i herr Danielsons förslag.

Herr Jansson i Krakerud: Jag begärde ordet med anledning deraf, att en ärad talare till mig direkt framställt en fråga, hvad skilnaden skulle vara, om det hette, att kommunalnämnden *skall* välja kassaförvaltare, eller att den *eger* att välja kassaförvaltare. Jo, det är den skilnaden, att kommunalnämnden är tvungen att välja kassaförvaltare, om det står "skall", men om det står "eger", så gör kommunalnämnden hvilket den vill, och då är det ju kommunalnämndens egen affär, om den vill välja kassaförvaltare eller låta kommunalnämndens ordförande kvarstå som sådan. Men då säger man, att det är ett misstroendevotum mot kassaförvaltaren, om man väljer en annan. Detta kan jag dock icke inse, ty om det står, att kommunalnämnden *skall* välja en särskild kassaförvaltare, och nämnden redan valt en kassaförvaltare för 1896, men sedan, när den skall välja året derpå, väljer en annan, så blir det precis samma misstroendevotum, som om det står, att kommunalnämnden *eger* att välja och på grund deraf väljer en annan kassaförvaltare. Jag kan således icke finna, att detta uttryck har någon betydelse.

Jag skall emellertid be att få säga, att om det i förslaget stode "skall", så skulle jag icke yttra mig deremot. Men icke behöver man tänka, att kommunalnämnden skall vara en så underordnad myndighet, att den icke skall våga bevaka sina intressen. Icke kan man få lagar sådana, att de skydda vare sig kommunalnämnderna eller enskilda personer, om de icke sjelfva taga reda på sina rättigheter och skyldigheter.

Det är därför som jag anser, att de skäl, som anförts emot ut-

*Angående
ändrad ly-
delse af § 56 i
gällande för-
ordning om
kommunal-
styrelse på
landet.
(Forts.)*

skottets förslag, icke hafva någon betydelse. Vore det så, att icke förslaget vore antaget i Första Kammaren, så kunde man lika gärna taga ordet "skall". Men icke tycker jag, att detta ändringsförslag är så mycket värdt, att man för dess skull bör skjuta upp frågan till nästa år.

Herr Folke Andersson: Skälet, hvarför motionärerna velat hafva en ändring i denna punkt, är, att det har händt, att ordföranden i kommunalnämnden icke varit lämplig att sköta kassan, utan det uppstått förlust, som kommunalnämnden sedan fått ersätta. Nu vill man hafva korrektiv häremot. Visserligen måste det erkännas, att det hör till undantagen, att kommunalstämmoordförande försingrat kassan, men då det dock händt, så ansåg utskottet, att det vore skäl att föreslå; något sätt att skydda sig derför, och hemstälde utskottet för den skull, att kommunalnämnden skulle ega rätt att årligen utse en kassaförvaltare.

Jag skulle för min del icke hafva någonting emot den ändring, som herr Danielson föreslagit, men då Första Kammaren redan antagit lagutskottets förslag oförändradt, så hemställer jag, att Andra Kam-maren äfven måtte antaga det; ty jag tror, att kommunalnämnden då skulle kunna skydda sig mot förluster genom att, om den hyste några misstankar mot ordföranden, kunna utse en särskild kassa-förvaltare.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Rinkaby: Blott ett par ord! Här är fråga om inrättande af en ny förtroendeplats inom kommunen. Det torde då innebära en betydande fördel att taga denna paragraf, såsom utskottet föreslagit den. Då är kommunalnämnden icke ovilkorligen skyldig att tillsätta särskild kassaförvaltare, men finnes det anledning till miss-tankar mot kommunalnämndens ordförande, så har kommunalnämnden genast tillfälle att välja särskild kassaförvaltare. Men om inga miss-tankar finnas, så kan man, såsom utskottet formulerat sitt förslag, låta det fortgå som hittills, och då har man en förtroendeman mindre inom kommunen, hvilket jag tror att man icke förlorar på. Det finnes tillräckligt många sådana förut.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Wallbom: Jag skall tillåta mig att göra en jämförelse. Jag antager, att i den kommun, der herr Gustaf Jansson i Krakerud är bosatt, det är en kommunalnämndsordförande, som blifvit vald för 4 år, och att, när 2 år af dessa 4 gått, herr Gustaf Jansson blir invald i kommunalnämnden. När äfven de två följande åren gått, afträder den hittillsvarande ordföranden. Då behagar kommunalstämman välja herr Gustaf Jansson till ordförande, men just då inträffar det, att kommunalnämnden ser efter i lagen och säger: vi ega att välja kassa-förvaltare, nu skola vi göra det. Det är alldeles klart, att den, som blir prickad på det sättet, känner det. Har man en lag formulerad

på det sätt, som herr Danielson föreslagit, så är det tydligt, att det icke blir en prickning af vare sig den ene eller den andre.

Jag yrkar därför bifall till herr Danielsons förslag.

*Angående
ändrad lydelse af § 50 i
gällande förordning om
kommunalstyrelse på
landet.*

Herr Lundström: Det förslag till lydelse af paragrafen, som här blifvit framställt af herr Danielson, öfverensstämmer allra närmast med den ursprungliga lydelsen af min motion. Vid behandlingen af densamma inom lagutskottet föll dock flertalets mening på att formulera förslaget såsom det nu lyder i betänkandet. Hvad som särskildt af den siste talaren framhölls såsom skäl för att man borde skriva så, att utseendet af en kassaman blefve obligatoriskt, var, att det alltid skulle komma att anses som ett misstroendevotum mot den af stämman utsedde ordföranden, derest någon af kommunalnämndens ledamöter skulle väcka fråga om att utse en kassaförvaltare. Men det är alldeles säkert, att med det förslag, som herr Danielson framställt, skulle det förekomma ett alldeles likadant misstroendevotum, nemligen så snart en annan person blefve vald till kassaförvaltare än kommunalstämмоordföranden. Man vinner således icke mycket med att antaga ett annat förslag, än det utskottet formulerat. Men hvad man vinner med att antaga utskottets förslag är, att denna ändring blefve färdig redan detta år, så att den genast kunde vinna tillämpning.

Jag kan icke gerna yrka afslag på en lydelse af samma innebörd som den, jag sjelf formulerat, men jag tror dock, att kammaren skulle göra bäst i att bifalla utskottets förslag, ty dermed vinner man åtminstone någonting.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf herr talmannen, i enlighet med de gjorda yrkandena, propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan oförändrad och *dels* på bifall till samma hemställan med den af herr Danielson deri föreslagna ändring. Herr talmannen förklarade sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen, men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den af herr A. P. Danielson under öfverläggningen deri föreslagna ändring.

Omröstningen visade 78 ja, men 103 nej; och hade kammaren sålunda beslutat i enlighet med nej-propositionens innehåll.

§ 7.

*Angående
lagbestäm-
melser
rörande
arbetstiden
för arbetare i
bageriyrket.*

Till kammarens afgörande förelåg vidare lagutskottets utlåtande n:o 34, i anledning af väckt motion med förslag till lag om arbetstiden i bagerier m. m.

I en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottets behandling hänvisad motion, n:o 88, hade herr *Hedin* föreslagit Riksdagen att för sin del antaga ett i motionen formuleradt förslag till lag angående arbetstiden i bagerier, för försäljning arbetande s. k. hembagerier samt konditorier, äfvensom restauranter och hotell, der bakning idkas.

Utskottet hemställde:

att Riksdagen, i anledning af herr *Hedins* i ämnet väckta motion, måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville efter verkställd utredning taga i öfvervägande, om och i hvad mån lagbestämmelser angående arbetstiden för arbetare i bageriyrket må vara erforderliga och derefter för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill den verkställda utredningen kan föranleda.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr *Andersson* från Malmö: Herr talman, mine herrar! Jag har icke begärt ordet för att motsätta mig det förslag till skrifvelse, hvarom lagutskottet hemställt, utan hufvudsakligen för att tillkännagifva, att, i den händelse regeringen skulle komma fram till Riksdagen med förslag i det syfte, som motionären önskar, och om jag då sitter kvar i Riksdagen, jag icke kan vara med om detsamma. Som herrarne finna af motionen och det motionen åtföljande förslaget till lag i denna fråga, så är det icke allenast mot bagarmästarne, utan äfven mot andra personer i samhället, som motionären med sitt lagförslag vänder sig.

Jag skall bedja, att herrarne äro goda och följa med, så skall jag läsa upp ett par paragrafer i motionärens lagförslag, mot hvilka jag hufvudsakligen hyser betänklighet. Det heter nemligen i § 1:

“Arbetstiden inom Sveriges samtliga bagerier, sådana s. k. hembagerier, hvilkas tillverkningar äro afsedda till försäljning, konditorier samt restauranter och hotell, der bakning idkas, får ej öfverskrida tolf timmar af dygnet.”

Vidare heter det i § 3:

“Arbetstiden begynner hvarje söckendag klockan 6 på morgonen och upphör klockan 6 på aftonen, — — — — —”

Och vidare stadgas i § 12 dryga ansvarsbestämmelser för öfverträdelse af denna lag. Det heter nemligen der:

“Öfverträdelser af ofvanstående bestämmelser straffas med böter från tio intill tvåhundra kronor.”

Jag får upprigtigt bekänna, att det är mycket länge sedan eller knappast någonsin jag har sett eller hört en motion väckas inom den svenska Riksdagen, som i så hög grad skulle lägga band på den industriella friheten; och jag får säga, att det förundrar mig på det högsta, att denna motion kommit från det håll, hvarifrån den kommit, nemligen från den store frihetskämpen herr Hedin.

Som det synes af lagförslaget, så gäller förbudet icke allenast för de vanliga bagaremästarna, utan äfven för de s. k. hembageriidkarne och restauratörer, hotellegare och konditoriegare. Jag vill särskildt tala om de s. k. hembageriidkarne eller, rättare sagdt, hembageriidkerskorna, ty åtminstone i det samhälle, jag tillhör, utgöras de egentligen af fruntimmer, som hvarje dag tidigt på morgonen, i allmänhet äfven längre fram på dagen, baka litet kaffe- och tébröd och afyttra det till allmänheten samt derigenom hafva en dräglig bergning. Det är ofta, som dessa utgöras af fattiga enkor eller andra fruntimmer, och i Malmö är dessas antal rätt stort, kanske två à tre gånger så stort som de vanliga bagarmästarnes. På flera hotell och restauranter — åtminstone är det så i Malmö — bakar man sjelf det kaffe- och tébröd, som konsumeras af gästerna, och detta gör vanligen husmodern i förening med ett par af sina tjenstepigor, eller kanske hafva de ibland en qvinna anställd, som har det bestyret.

Nu skulle det väl på det högsta förvåna både mig och andra, derest en sådan bageriidkerska, hvilken, som jag nämnde, ofta är en fattig enka eller ett ensamt fruntimmer, om hon stiger upp klockan 5 på morgonen och börjar bakningen eller håller på att tillreda degen till klockan 7 eller 8 på aftonen för nästa morgonbak, derigenom skulle göra sig förfallen till böter intill 200 kr. Eller om t. ex. en hotellvärdinna eller en restauratris skulle tillåta sig att med hjälp af sina biträden baka kaffebröd tidigt på morgonen eller på qvällen efter klockan 6, och detta skulle i lag förbjudas, då skulle detta, mine herrar, se litet besynnerligt ut, under det att samtidigt hotellvärdinnan eller restauratrisen skulle hafva lof att begagna sina biträden för andra göromål kanske till 11 och 12 på natten, utan att någon lag i världen lade hinder i vägen därför.

gå vi vidare till konditorier, hvilka i allmänhet hafva föga nattarbete — det känner hvar och en till — så kan det ju hända, att till en stad kommer en requisition från landsbygden på bakelser, tårter eller kakor, som skulle användas vid en begrafning eller ett bröllop följande dag och som ovilkorligen finge afsändas med först afgående morgontåg. Ingår requisitionen så sent, att konditoriegaren icke anser sig kunna effektuera densamma före klockan 6 på eftermiddagen, nödgas han svara: "Nej, jag kan icke åtaga mig beställningen, ty vi skulle då nödgas arbeta en half timme efter klockan 6 på qvällen, och det få vi icke."

Mine herrar, jag tycker, att det verkliga är besynnerligt detta, och jag tror bestämdt, att om en bageriidkerska skulle blifva ålagd att betala t. ex. 200 kronor i böter, därför att hon med biträde af sin dotter eller tjenstepiga använt någon timme efter klockan 6 på aftonen eller före klockan 6 på morgonen för att baka litet kaffe-

Angående lagbestämmelser rörande arbetstiden för arbetare i bageriyrket.
(Forts.)

*Angående
lagbestäm-
melser
rörande
arbetstiden
för arbetare i
bageriyrket.
(Forts.)*

bröd, så skulle hon stå som ett lefvande frågetecken och få en mycket egendomlig uppfattning om den svenska lagstiftningen. Att man kan stifta vissa undantagslagar för tillverkning och försäljning af bränvin eller för tillverkning och försäljning af explosiva ämnen, det kan jag förstå; men att det skall vara lämpligt att stifta en sådan undantagslag för bakandet af bröd, det går icke i mitt hufvud.

För öfrigt, mine herrar, kan jag icke heller förstå, huru denna lags bestämmelser skulle kunna efterleivas eller huru man skulle kunna upptäcka detta gräsliga brott. Är det meningen, att polisen, liksom den har rättighet att gå in på utskänkningsställen och se till, att ordning och skick råda, också skulle hafva rättighet att träda in i hvarenda stuga, der det idkas bageri, eller i hvarjenda hotellkök, för att se efter, att det icke smusslas med bagerigöromål? Jag tycker, att det vore ett väl starkt spionerisystem, som derigenom skulle etableras.

Nu skall jag för min del erkänna, att arbetet inom bagerierna är styft och ansträngande. Men hade den ärade motionären varit riktigt konsekvent, så skulle han gått längre. Jag tycker, att han då bort taga flera yrken med i beräkningen, ty jag skall göra den ärade motionären uppmärksam på, att oaktadt bagaryrket är en ansträngande handtering, finnes det rätt många yrken, som äro både lika kropps- och själsansträngande, och i hvilka man får arbeta på nätterna och kanske äfven under i öfrigt mera helsovådliga förhållanden. Jag är sjelf boktryckare, och kanske är det ej ur vägen att här tala några ord om detta yrke. Såsom vi veta, afdu star af stilarne en massa blydam, som ej så sällan förorsakar blykolik. Vidare få våra boktryckare, som utgifva morgontidningar, i allmänhet sysselsätta sin personal — både sätter- och tryckeripersonalen — till ganska långt fram på nätterna, och om någon undantagslag vore af behöfvat påkallad, så hade det säkert varit för — dessa morgontidningsarbetare, åtminstone i lika hög grad som för bageriarbetarne.

I den broschyr med det blåa omslaget, som har blifvit utdelad till hvar och en i kammaren, och i hvilken man söker gendrifva de af motionären gjorda påståendena, finnas uppräknade en hel del yrken, som borde komma i samma kategori som bageriyrket. Der talas om sjömän, bruksarbetare, läkare, typografer, journalister, polismän, åkare, samt jernvägs-, post-, telegraf- och telefonfolk m. fl. Hvarför har motionären ej nämnt något om dem? Jag tror, att ansträngningen i dessa yrken är lika stor — åtminstone gäller detta för flera af dem — som i bageriyrket.

Men utom dessa uppräknade kategorier fins det en annan samhällsklass, med hvilkens arbetsförhållanden både regering och Riksdag mer bort sysselsätta sig. Jag syftar på uppassarne på restauranter, kaféer och biljarder. Dessa i allmänhet unga män nödgas ofta vistas ända till 18 timmar af dygnet och långt frampå nätterna i tobaksrök-uppfyllda lokaler. Till biljardmarkörer användas ofta pojkar på 14 à 15 år, och arbetet i de ej så sällan osunda biljardlokalerna och samvaron med den publik, som der ibland infinner sig, inverkar nog ganska ofördelaktigt på dessa pojkers både fysiska och moraliska helsa, och

detta i mycket högre grad, än förhållandet kan vara med bageriarbetarne på grund af deras arbetsförhållanden.

Det fins ännu en samhällsklass, nemligen jordbruksarbetarne, som äfven äro berörda i broschyren, och hvilkas arbete är af den natur, att det för dem kunde bli fråga om en undantagslagstiftning med lika stort fog som för bageriarbetarne. Ty såsom vi veta, nödgas dessa arbetare under vissa tider af året arbeta kanske från solens uppgång till dess nedgång.

Men skulle nu lagstiftningen lägga hinder i vägen derför, vet jag ej, huru jordbrukarne skulle kunna reda sig, men man finge väl då, såsom en riksdagsman från Stockholm vid ett offentligt möte uttryckte sig, låta skörden ligga och ruttna på marken.

I motionen ha blifvit uttalade en hel mängd saker rörande bagerimästarna, särskildt bagerimästarna i Stockholm, som skulle visa, huru illa det skulle vara bestäldt med ett och annat i deras arbetslokaler. Hvad man särskildt har mycket starkt betonat, är den dåliga kosten och det dåliga logiet. Huru förhållandena nu äro här i Stockholm i detta hänseende, känner jag ej till, men åtminstone i det samhälle, jag tillhör, och der jag känner rätt många af bagerimästarna, kan jag vitsorda något helt annat. Hvad först kosten beträffar, så tror jag bestämdt, att Sveriges arbetarebefolkning skulle skatta sig mycket lycklig, om den finge en sådan kost, som i allmänhet hos bagarna bestås; och jag tror för öfrigt, mine herrar, att såväl bageriarbetarne som öfriga arbetare i vårt land nu för tiden icke nöja sig med hvad föda som helst, och detta med rätta; ty om de arbeta, skola de naturligen också ha ordentlig föda. Men jag tror icke, att man kan säga, att bageriarbetarne i det hänseendet äro sämre lottade än alla andra arbetare, utan snarare är förhållandet motsatt.

Vidare har man särskildt framhållit osnyggheten i bagerilokalerna. Det kan hända, att klagomålen i detta afseende äro i viss mån berättigade, men jag åtminstone känner principaler, som lagt sig mycken vinning och möda om att hålla snyggt såväl i bagerierna som i arbetarnes sofkamrar. Men detta har varit nästan omöjligt för dem; ty, mine herrar, om icke arbetarne sjelfva vilja bidra till snygghetens vidmagthållande, är det omöjligt för principalen att göra det.

Ja, det är en mängd anmärkingar, som den ärade motionären gjort mot arbetsgifvarne, men dessa anmärkingar äro till stor del vederlagda i den broschyr, som blifvit utdelad i kammaren. Hvilken skrift jag nu skall sätta mest tro till, hvilken af dem, som är mest sanningsenlig, är svårt att afgöra, men det kanske ligger litet öfverdrift på begge hållen. För öfrigt får jag uttala min tacksamhet till motionären, derför att han både nu och vid så många föregående tillfällen förfäktat arbetarnes sak. Det är ju blott få representanter, som arbetarne hafva i kammaren, och det gläder mig, när motionären framhållit saker, som äro värda att undersökas och beaktas. Men jag anser, att herr Hedin, såväl som alla andra representanter, icke blott sitter här för att bevaka *arbetarnes*, utan äfven alla *andra* samhällsklassers intressen. Och med samma rätt, med hvilken herr Hedin gör

*Angående
lagbestäm-
meiser
rörande
arbetstiden
för arbetare i
bageriyrket.
(Forts.)*

*Angående
lagbestäm-
melse-
rörande
arbetstiden
för arbetare
i bageriyrket.
(Forts.)*

sig till målsman för arbetarnes intressen, kan en annan representant uppträda och tala för de andra kategoriernas intressen. Hvad som i synnerhet mycket förvånat mig, är, att herr Hedin med sådan skärpa i sin motion uppträder just mot bageriidkarne i vårt land, liksom han uppträdde med sådan skärpa, då denna kammare hade att öfverlägga om den motion rörande ny lärlingslag, som jag tog mig friheten väcka. Det förvånar mig, säger jag, att han uppträder så skarpt mot handtverksmästarne, i synnerhet som den ärade motionären sitter här i kammaren — med en handtverksmästares, nemligen mössmakare Olssons, nåde!

Herr Ericson i Ransta: Mine herrar! Ordndandet af arbetareförhållandena är en fråga, som står bland de främsta på dagordningen. Detta synes äfven deraf, att inom denna kammare tidt och ofta framkomma förslag, som antingen gå ut på framläggande af nya lagar för ordnande af dessa förhållanden eller beslutande af skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att Kongl. Maj:t måtte taga dessa förhållanden i närmare skärskådande. Jag kan nämna några dylika förslag vid denna riksdag. Vi hafva för icke länge sedan behandlat en motion af herr F. Berg rörande ordndandet af förhållandet mellan arbetare och arbetsgifvare samt vidare en motion om reglerande af förhållandet mellan handtverksmästare och lärlingar. Af motionen i denna fråga, hvilken enligt mitt förmenande är af ganska stor vikt inom sitt område, framgick ju, att den var afsedd att upphjelpa och förbättra de förhållanden, som i densamma afsågos.

Herr Hedin har nu framlagt ett annat förslag, nemligen rörande ordndandet af arbetstiden inom ett visst yrke; och detta förslag är af ännu mera genomgripande betydelse, ty skola vi börja att lagstifta om arbetstiden för ett visst yrke, måste vi naturligen fortsätta med den principen och fortgå på den dermed inslagna vägen. Nu söker visserligen motionären och till och med utskottet — nemligen på sid. 9 i dess motivering — framhålla, att det råder säregna förhållanden inom bageriyrket. Hvarken motionären eller utskottet har dock kunnat öfvertyga mig om, att så är förhållandet. Läser man motionen och de denna närslutna bilagorna, kan man visserligen komma på den tanken, men tager man litet närmare reda på de förhållanden, som finnas angifna i den broschyr, som är framlagd af bageriidkarne, så finner man tydligen, att motionären och de personer, som lemnat honom upplysningar, icke så strängt hållit sig till sanningen.

Dessutom torde det vara tvifvelaktigt, huru vida de fördelar, som motionären trott sig kunna bereda arbetarne i bageriyrket, verkligen kunna på den vägen vinnas. Den här påpekade broschyren och den näst föregående talaren hafva tydligt ådagalagt, att så ej kan blifva förhållandet. Jag tror äfven, att om en sådan lag skulle stiftas, skulle detta blifva till skada icke blott för arbetsgifvarne, utan äfven för arbetarne inom detta yrke; och jag är öfvertygad om, att de dugligaste och bästa arbetarne i detta yrke på inga vilkor önska en sådan lag, utan att detta förslag framkommit kanske i mer agitatoriskt syfte,

och därför att arbetarne blifvit vilseledda af personer, som tagit sig an denna sak.

Det har redan af den föregående talaren framhållits, af huru många arbetare och inom huru många yrken arbetet måste bedrivas äfven på nätterna; och jag tror, att det vore omöjligt att stifta lagar för alla dessa områden, der sådant arbete är nödvändigt. Jag anser äfven, att det skulle vara till skada för både arbetare och arbetsgifvare att bestämdt föreskrifva, att arbetet skall börja och sluta på viss timme. Särskildt gäller detta för ett sådant yrke som bageriyrket, som har sina "säregna" förhållanden, väl icke i de hänseenden, som motionären berört, men i andra. Det torde för den, som närmare vill sätta sig in i förhållandena, tydligt framgå, att en dylik lagstiftning äfven vore omöjlig.

Det har i motionen blott talats om bageriarbetare och bageriyrket i allmänhet. Det är, såsom äfven i broschyren påvisats, en betydlig skilnad på de bagerier, som hafva det tyngsta arbetet, d. v. s. de s. k. spisbrödsbagerierna — der arbetas det ej på nätterna, utan blott på dagarne — och de bagerier, som arbeta på nätterna, d. v. s. de s. k. finbröds- eller hvetebrödsbagerierna. Om vi höra efter med arbetarne sjelfva, skola vi nog finna, att om de få välja sjelfva, skola de alla söka att komma in i dessa senare bagerier, der det arbetas om nätterna. Detta torde visa, att motionären ej har rätt i sina påståenden. Jag yrkar afslag å såväl motionen som utskottets förslag. För öfrigt har det ju tydligen påvisats, att dessa arbetare inom bageriyrket hafva fullt lika bra, om icke mycket bättre aflöning än flertalet andra yrkesarbetare. De hafva, som kanske inga andra handverkare, maten på stället, och troligt är, att om de, såsom förhållandet är inom åtskilliga andra yrken, i synnerhet med lärlingar och äfven med andra arbetare, i stället skulle få matpenningar och köpa sin mat ute på kaféer och restauranter, deras mat skulle blifva betydligt mycket sämre.

Det har i en motionen närsluten bilaga af bageriarbetarne framkastats det påståendet, att genom de säregna förhållandena vid bagerierna, den der råddande bristen på snygghet och de dåliga hygieniska förhållandena, bageriarbetarne högst sällan skulle uppnå någon hög ålder. Jag kan icke fatta, hvarifrån bageriarbetarne fått detta påstående. Om man vänder sig till statistiken, visar det sig, att det är mycket bättre stäldt för bageriarbetarne, än här tycks framgå. Jag har här en statistik, som öfverlemnats till utskottet för ordnande af invaliditets- och arbetareförsäkringen, och jag ser deri, att bland deri uppräknade yrkesutöfvare lefva af 1000 bagare och sockerbagare vid 15 års ålder, om jag t. ex. tager 60 år, 505 qvar, medan deremot t. ex. ibland bokbindarne antalet qvarlevande icke uppgår till mer än 280, af boktryckarne icke mer än 295, bland tobaksarbetarne 309 och bland slagtarne 433. Nu finnes det visserligen en del yrken, som visa ett bättre resultat, men redan hvad jag nu anfört visar, att hvad som i bilagan framhållits icke är med verkliga förhållandet öfverensstämmande. Om jag fortsätter ända till 75 års ålder, så lefva af 1000 bagare vid 15 års ålder nu 198, då deremot af boktryckarne

*Angående
lagbestäm-
melser
rörande
arbetstiden
för arbetare
i bageriyrket.
(Forts.)*

*Angående
lagbestäm-
melser
rörande
arbetstiden
för arbetare
i bageriyrket.
(Forts.)*

blott 148, bland tobaksarbetarne blott 49 och bland "öfriga fabriksarbetare" blott 91 vid nämnda ålder ännu lefva. Detta visar, att det icke ligger någon sanning i det påstående, som här blifvit gjordt.

I samma motion säges det också: "Följderna här af låta sig lätt fatta, och vi behöfva ej mer än antyda, att den starka utbredningen inom denna arbetareklass af en svår åkomma har sin anledning i ett arbetssystem, som hindrar familj- och hemlif." Samma statistik visar också, att det är ett misstag, att det inom detta yrke är sämre stäldt än inom andra i detta afseende. Den visar nemligen, att procenten af döda till följd af den här angifna sjukdomen inom bageriyrket är 4 procent, då den deremot bland slagtarne utgör 12 procent, bland skomakare och sadelmakare 7 procent och bland skräddare och hattmakare 6½ procent. Således visar det sig, att motionären eller hans sagesmän här icke varit så synnerligen noggranna med sina uppgifter.

Jag skall icke upptaga tiden längre, men såväl af hvad jag nu anfört som af den här åberopade broschyren och föregående talares yttrande torde till fullo framgå, att ifrågavarande motion tillkommit, utan att man närmare gjort sig reda för eller satt sig in i förhållandena, utan blott trott på uppgifter, som sakna allt stöd af verkliga förhållanden.

Det har också åberopats de utländska förhållandena, särskildt i Norge. Ja, det lär vara så, att der är lagstadgad arbetstid för dessa yrkesarbetare, men erfarenheten är ännu ganska liten, och så vidt jag kunnat uppfatta, har den lilla erfarenhet, som finnes, icke visat, att denna lag är till nytta hvarken för arbetsgifvare eller arbetstagare.

Då jag således tror, att hela denna motion icke stödt sig på verkligheten och icke på något sätt kan gagna dem, hvilka motionären vill gagna, så skall jag yrka afslag å motionen.

Då jag likaledes tror, att icke heller utskottet haft skäl att framkomma med yrkande om skrifvelse till Kongl. Maj:t i en fråga, som mig synes, att man åtminstone icke för närvarande bör röra vid, emedan konsekvenserna då komma att sträcka sig ofantligt långt, och jag tror, att både arbetsgifvare och arbetare skulle komma att beklaga, om en lag på detta område komme till stånd, så skall jag be att få yrka afslag äfven på utskottets hemställan.

Herr Kardell: Herr talman! Jag kan icke hjälpa att trots hvad som blifvit sagdt af föregående talare, det synes mig, som om svåra missförhållanden skulle vara rådande inom bageriyrket, missförhållanden, som äro egnade att i hög grad påkalla lagstiftarnes uppmärksamhet.

Att sådana missförhållanden finnas, synes framgå icke blott af herr Hedins motion i allmänhet, utan särskildt af de protestskrifvelser, som ingått från Sveriges bageriarbetare, och hvilka bestyrkas genom instämmanden af ett icke ringa antal bagaremästare i landsorten. Det synes äfven framgå af de undersökningar, som anställts af helsovårdsnämnden här i Stockholm, äfvensom af sundhetsinspektörens rapporter, som äro byggda på dessa undersökningar, och som i allt väsentligt bestyrka herr Hedins uppgifter.

Man skulle äfven kunna draga slutsatser beträffande förhållandena hos oss deraf, att man i andra länder funnit för godt att antingen redan införa lagar för reglerandet af arbetstiden i bagerierna eller också står i begrepp att göra det, såsom förhållandet är i Tyskland.

Herr Ericson påstod, att bagarnes medellifslängd icke skulle vara anmärkningsvärdt liten. Annorlunda har blifvit uppgifvet från andra håll. Jag vet icke, hvilkendera uppgiften är den rigtiga, men hvad som är ett faktum, är, att bageriarbetarnes helsa och arbetskraft i förtid brytes, ett förhållande, som i främsta rummet beror på arbetstidens olämpliga anordning samt på de osunda och oregelbundna lefnadsförhållanden i öfrigt, som bageriarbetarne i följd deraf måste underkasta sig.

Man kan icke klandra allmänhetens anspråk att få färskt bröd tidigt om morgnarne. Men det vill jag dock säga, att om denna fördel skall köpas med uppoffring af människors lif och människors helsa, så förefaller mig priset väl högt. Icke behöfver allmänheten lida någon egentlig nöd, äfven om den får sitt bröd något längre fram på förmiddagen. Man skulle måhända äfven kunna anordna saken på sådant sätt, att både allmänheten och bageriarbetarne blefve belättna, nemligen så att en maximalarbetstid fastställdes att gälla för hela dygnet med någon afkortning för tjenstgöring om natten. Detta är något, som visserligen icke ingår i motionärens framställning, men det förefaller mig för min del, som om man skulle kunna bereda en sådan utväg.

Här har vidare talats om förhållandena inom åtskilliga andra yrken. Herr Andersson från Malmö talade om jordbruksarbetarne och huru ansträngda de äro. Men af de statiska uppgifter, som meddelades i herr Bergs för en tid sedan här i kammaren behandlade motion, framgår, att dessa arbetare i regeln lefva länge och äro i åtnjutande af god helsa. Deras vistelse i den friska luften och sunda lefnads-sätt i öfrigt bidrager dertill. Med bageriarbetarne deremot är förhållandet helt annat. Det är nog antagligt att man bör i lagstiftningsväg hjälpa arbetarne äfven inom andra yrken, men hvarje sak bör tagas för sig. Man kan icke göra allt på en gång. Och i andra länder har man i främsta rummet tänkt på bageriarbetarne, hvilket tydligt ger vid handen, att missförhållandena inom detta yrke äro särskildt svåra.

Vi hafva inom lagutskottet för öfrigt icke ansett oss kunna tillstyrka bifall till herr Hedins motion oförändrad. Herr Hedin har framlagt ett utarbetadt förslag till lag. Denna lag är fördelad i 14 paragrafer; det är således ett ganska omfattande lagförslag. Sådana lagförslag bruka i regel komma från regeringen. De äro då åtföljda af utlåtanden från högsta domstolens ledamöter, utlåtanden som för lagutskottet äro en behöflig hjälp, särskildt med hänsyn till mängden af de uppgifter, som åligga detta utskott.

Det är äfven en annan omständighet, som gjort, att utskottet ej kunnat tillstyrka herr Hedins förslag. Det är den redogörelse från Stockholms bageriidkareförening, som nyss blifvit utdelad i kammaren, och som redan förut varit tillgänglig för utskottet. Ehuru Stockholms

Angående lagbestäm-melser rörande arbetstiden för arbetare i bageriyrket.
(Forts.)

Angående
lagbestäm-
melse-
rörande
arbetstiden
för arbetare i
bageriyrket.
(Forts.)

helsovårdsnämnds undersökningar i det väsentliga bestyrka herr Hedins uppgifter, måste man dock fästa något afseende äfven vid dessa uppgifter, som sålunda meddelats af bageriidkareföreningen. Äfven den andra parten må ju höras.

På grund häraf har utskottet hemställt om ett skrifvelseförslag till Kongl. Maj:t, i hvilket begäres, att frågan i första rummet måtte utredas, att Kongl. Maj:t måtte undersöka, om klagomålen äro grundade, och anhålles, att Kongl. Maj:t först derefter måtte framkomma till Riksdagen med lagförslag i ämnet, för den händelse nemligen att resultatet af undersökningen skulle blifva att sådan åtgärd behöfves.

Jag kan för öfrigt icke förstå, hvad Stockholms bageriidkareförening skulle kunna hafva emot en sådan undersökning. Den kan icke leda till annat än att bringa sanningen i dagen, och för denna sanning bör väl ingen vara rädd, hvarken Stockholms bageriidkare eller någon annan.

På grund af hvad jag nu anfört, skall jag be att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr *Svensson* från Stockholm instämde häruti.

Herr Hedin: Hvad den andre talaren i ordningen yttrade, var jag icke i stånd att uppfatta, emedan det intensiva och envisa sorlet gjorde, att det var omöjligt att höra något, åtminstone i större delen af detta kvarter.

Deremot hörde jag så mycket bättre, hvad den förste talaren sade, och jag skall söka bemöta det alltsammans punkt för punkt, men så kort som möjligt.

Han började med att tala om de dryga böter, som i detta lagförslag äro föreslagna. I afseende derpå skall jag blott erinra derom, att i förordningen om minderåriges användande i arbete vid fabrik, handverk eller annan handtering stadgas i 17 §: "För öfverträdelse af de i denna förordning gifna föreskrifter straffes näringsidkare med böter från och med tio till och med tre hundra kronor." Detta är, hvad maximibeloppet angår, etthundra kronor mera, än hvad i mitt lagförslag förekommer.

Dessutom skall äfven fadern eller målsmannen, om han har vetenskap om öfverträdelse af denna förordning angående minderåriges användande i fabriker, straffas med böter. Jag ber också att särskildt få erinra, att ingenting är vanligare än att polisdomstolen i Stockholm dömer en mindre kunnig arbetare, som tagit sig före att med hjälp af en kamrat åtaga sig t. ex. måleriarbete i ett hus, till 100 kronors böter, och detta endast för den ringa förseelsen att icke, jemlikt 1864 års förordning, hafva gjort anmälan, att han ville sjelfständigt utöfva måleriyrket. Kanske jag härmed kan lemna frågan om böterna.

Hvad sedan beträffar samme ärade talares anmärkning, att jag skulle vilja lägga ett sådant band på den personliga friheten, vill jag säga, att jag aldrig har dyrkat friheten i den mening, att samhället skulle vara fritt från skyldigheten att mot förtryck skydda de svaga mot de starke.

Han beklagade vidare, att jag icke inskränkt motionen till vissa fabrikationsformer. Ja, anledningen dertill är den, att, när man i andra länder talat blott om en lagstiftning för "bagerier" och dermed menat den stora fabrikationen, detta med skäl har väckt motstånd just från de stora fabrikenas sida, därför att med en sådan lag skulle yppas tillfälle för andra att utan hinder af dess bestämmelser drifva sitt yrke i en stor utsträckning. Det vill säga, att om man icke vill skapa ett privilegium för *några*, så måste lagbestämmelserna blifva desamma för *alla*, hvilka drifva bageriyrket och idka handel med bagerivaror.

Angående lagbestämmelser rörande arbetstiden för arbetare i bageriyrket.
(Forts.)

Den ärade talaren yttrade vidare, att denna lag icke skulle kunna öfvervakas. Man har hittills icke hört sägas att lagen om minderåriges användande i fabriker icke *kan* öfvervakas, men hvad man klagat öfver har varit, att det icke från vederbörandes sida har vidtagits sådana åtgärder, som behöfvas för att göra lagen effektiv. Att den icke skulle kunna öfvervakas har ingen sagt, och i fråga om den speciella lag, jag föreslagit, vore detta ändå lättare, än då det gäller lagen om minderåriges användande i fabriker i allmänhet.

Herr Andersson upptog vidare en ur en i förgår afton här i kammaren utdelad broschyr hemtad anmärkning af den oerhördt dumma beskaffenhet, att det förvånade mig, att en sådan anmärkning fick den äran att af honom upprepas. I alla händelser är visst, att dess nämnda beskaffenhet ej gått förlorad derigenom, att anmärkningen blifvit upprepad af herr Andersson. Det är jernförelsen mellan bageriarbetarne, som bo i bageriet och äro nödsakade att beständigt vistas der under de helsovadligaste omständigheter, jernförelsen mellan dem och boktryckeriarbetarne i morgontidningarne, hvilka visserligen måste arbeta en god del af natten, men som sedermera kunna uppsöka ett anständigt hem, der de få hvila ut. Jag behöfver icke gå vidare för att påpeka det orimliga uti att jernföra bageriarbetarne, som under större delen af dygnet måste vistas i bageriets osunda lokaler, med de personer — boktryckeriarbetare och journalister — som arbeta i morgontidningarne.

Han sade också, att jag borde hafva tänkt på uppussarne på våra hotell och restauranter. Ja, jag skall hafva den anmärkningen i minnet till en annan gång och detta af ett särskildt skäl. När man här har talat om tidsinskränkningar i rättigheten att utskänka starka drycker, en inskränkning, som skulle lända just dessa uppussare till gagn, hvar befann sig den ärade talaren då?

Ar det vidare rimligt att jernföra jordbruksarbetarne med bageriarbetarne? Den kanske ofta ganska långa tid, som de förra under vissa förhållanden få arbeta, är väl icke att jernföra med detta ständiga reglerade nattarbete i osunda lokaler, som bageriarbetarne äro underkastade. Denna anmärkning är äfvenledes af den beskaffenhet, att den ej borde hafva framkommit i en diskussion, på hvilken man kan hafva anspråk att den skall allvarligt behandla ett ämne och belysa detsamma. När den ärade talaren emellertid ansett sig kunna göra en sådan jernförelse, skall jag tillåta mig erinra om den senaste inspektion af ett bageri, som här i hufvudstaden egt rum. Den för-

*Angående
lagbestäm-
melser
rörande
arbetstiden
för arbetare i
bageriyrket.
(Forts.)*

rättades i fredags eller lördags af sundhetsinspektören, och jag skall i korthet upprepa resultatet af densamma. Bageriet i fråga är beläget i n:o 50 Fleminggatan på Kungsholmen. Lokalen är en källare under gårdens plan, en källare, dit man med svårighet krånglar sig ned utför en helt och hållet mörk trappa. Väggarne der äro icke murade, utan gråstensväggar och från dessa samt från taket flödar oupphörligt våt smuts. Det går nemligen så till, att vattenångan under jäsningen af brödet, blandad med mjöldammet, bekläder väggarne, så att der uppstått en verklig svampvegetation; det rinner från väggarne, så att arbetarne måste gardera sig genom att uppsätta säckar för att vattnet icke skall rinna ner på dem eller — i degen. Med afloppet förhåller det sig så, att det finnes en pöl, derifrån vattnet icke afrinner utan måste bäras ut. Under sådana förhållanden få arbetarne arbeta under åtminstone 13 timmar af dygnet; så lyder timantalet — högst — enligt hvad arbetsgifvaren kunnat förmås att erkänna. Men en f. d. arbetare, som nu sjelf är arbetsgifvare i hufvudstaden, har i dag försäkrat mig — och hans ord stå till troendes — att, då han tjenade i detta bageri, var arbetstiden icke mindre än 16 timmar om dygnet. Är det sådana hygieniska förhållanden, som man vill jemföra med jordbruksarbetarnes på landet?

I den broschyr, till hvilken talaren på malmöbänken tycktes hysa så stor tillit, men hvilken i sjelfva verket icke ådagalägger något annat än en mycket hög grad af oförsynthet att förneka faktiska förhållanden — jag skall endast framdraga ett enda exempel — förklarar på sidan 14, att "hvad den så kallade "bagareskabben" vidkommer, så är denna sjukdom visst icke vanlig, den förekommer tvärtom ganska sällan och skötes samt isoleras då omsorgsfullt; och den härrör för öfrigt ingalunda af den nämnda anledningen, utan af slarf från arbetarnes egen sida." Härtill är att svara, att dessa påstående strida fullkomligt mot de uppgifter, som erhållas från de officiella läkarne här i staden. Jag har i dag besökt ett af de sjukhus, der arbetare pläga vårdas för nämnda sjukdom. Jag skall icke uppgifva det antal fall, som der förekommit under de gångna månaderna af innevarande år, jag skall uppskjuta dermed, tills jag hunnit få uppgifter äfven från de öfriga sjukhusen, men jag vill endast nämna, att, om än dessa siffror äro förfärande, de dock icke visa på långt när hela antalet personer, som lida af denna sjukdom, ty det är icke alla, som söka vård på sjukhusen. Såsom exempel härpå vill jag nämna, att å ett bageri här i staden, hvars belägenhet och egares namn jag skulle kunna uppgifva, förlidet är samtidigt 8 af den till 12 uppgående arbetspersonalen voro behäftade med skabb, men att af dem blott en sökt inträde på sjukhus. I broschyren heter det, att dessa sjuke "skötas och isoleras omsorgsfullt", men, om man frågar läkarne, får man höra följande. Sundhetsinspektören berättade mig ur sin egen erfarenhet, att till polikliniken vid Serafimerlasarettet kom en man, som företedde denna obehagliga sjukdom. Professor Wising tillkallade sina elever och assistenter och frågade mannen, hvad hans yrke var. "Bagare", fick han till svar. "Är det längesedan ni var sysselsatt i bageriet", frågade professorn. "Längesedan? Jag

har bakat i dag“, svarade mannen. Samma upplysning har jag fått i dag af en sjukhusläkare. Han meddelade, att arbetarne bruka komma i sin arbetsdrägt på en ledig stund till sjukhuset för att begära råd, och så återvända de till arbetet. Huru det förhåller sig med denna sak, derom torde väl kanske läkarnes vittnesbörd betyda mer än den åberopade broschyren.

Den förste, som vände sig till mig med uttalandet af den önskan att jag skulle bringa denna fråga inför Riksdagen, var icke en arbetstagare, utan det var en arbetsgifvare i en af våra medelstora städer. Detta var redan förliden vår. Sedan har saken upptagits af ett antal bageriarbetare, hvilka inför mig skildrat det förfärliga tillstånd, hvarunder de måste lefva, och jag skulle vilja se, huru den människa kan vara beskaffad, som skulle kunna höra dessa skildringar utan att gripas af det djupaste medlidande. De kommo till mig och klagade och i deras ord förnam jag ett återljud af samma klagan, som för två år sedan hördes i den tyska riksdagen.

Det finnes — sade de — inga yrkesarbetare i vårt land, som stå så lågt som bageriarbetarne. Och hvarför? Det kommer sig deraf, att det finnes ingen annan arbetarecorps, hvars medlemmar i samma grad som dessa äro *hemlösa*. Må man betänka hvad det betyder att icke hafva det simplaste rum med det torftigaste bohag till sitt förfogande, der man kan åtminstone någon del af dygnet vara sin egen herre. De måste arbeta under sådana förhållanden, som jag nyss skildrat från ett bageri i hufvudstaden, och sedan söka sin hvila under förhållanden, som äro omtalade i min motion och som jag skulle ytterligare kunna specificera genom uppgifter, hvilka på min begäran samlats och afse en viss tidpunkt, så att om tvist uppstode, det icke skulle finnas någon tvekan om, under hvilket år och hvilken månad det såg ut så eller så hos den eller den bagaren i hufvudstaden. Men jag skall spara dessa dokument, åtminstone till dess jag tvingas att anlita dem. Bageriarbetarne säga: det är icke möjligt för oss att njuta af familjelif; de få af oss, som äro gifta, få endast en liten stund på dagen göra ett besök i hemmet, vi hafva icke något rum, der vi kunna njuta ro och hvila, ty man kan icke sofva i en sådan värme, som det råder i åtskilliga bagerier, 35 grader Celsius, eller, der man har maskinremmar, som gå genom det rum, der man hvilat, eller der man oupphörligt störes af kommande och gående, som måste passera igenom rummet, der man ligger, för att komma in i bageriet. Må man besinna hvad det betyder att bringa strängt arbetande människor i en sådan belägenhet. Bageriarbetarne veta, att deras ställning icke kan upphjelpas på annat sätt än genom afskaffandet af nattarbetet. Skulle då — jag vill anföra ett par ord af en utaf dessa arbetare — skulle då verkligen äfven Andra Kammaren, som väl ändock vill anse det tillkomma sig att representera de orepresenterade, icke lyssna till vår klagan? Han gjorde mig denna fråga, då jag svarade på en föregående fråga: hvad utsigt hafva vi inom Riksdagen? Jag hänvisade då till Första Kammarens beslut vid sistlidne riksdag rörande undersökning om arbetstidens längd. “Ja“, sade han, “det trösta vi oss lätt öfver, men vi trösta oss icke så lätt, om vi icke få under-

*Angående lagbestäm-
melser rörande arbetstiden för arbetare i bageriyrket.*
(Forts.)

Angående
lagbestäm-
melse-
rörande
arbetstiden
för arbetare i
bageriyrket.
(Forts.)

stöd af Andra Kammaren, som är den egentliga folkrepresentationen, efter hvad vi anse.“

Det höres ett nödrop från dessa arbetare. De klaga öfver att den fysiska smutsen föder af sig moralisk smuts. Jag har bedt dem, och de hafva, under vidhållande af att allt, som sades i deras skrift, var bokstafligen korrekt, gått in på att i bilagorna till min motion mildra åtskilligt, som vore så pass realistiskt, att det kunde i riksdagstrycket för till och med icke alltför ömtåliga ögon taga sig allt för svårt ut. Beskrifningen t. ex. på huru det går till på de ställen, der man icke har en kommod för att tvätta sig och der man på logementet tager upp kärlen, som användas till grädde och smör samt använder dem till andra ändamål, huru det går till med rengöringen af dessa käril, bragte mig att utropa: men huru är detta möjligt? Jo, herr Hedin, svarade man mig, besinna huru känslan förslöas under sådana arbetsförhållanden! Detta är ett ångestrop från en stor klass af arbetare, och det är rigtadt till Andra Kammaren, och om denna kammare gifver sitt bifall till lagutskottets förslag, kunna de, trots Första Kammararens afslag, hoppas på bättre tider.

Jag anhåller om bifall till lagutskottets förslag.

Med herr Hedin förenade sig herrar *John Olsson, Bergström, Berg, Eklund* från Stockholm, *Wavrinsky* och *Wallis*.

Herr Höjer: Jag har begärt ordet endast och allenast för att i den parlamentariska anständighetens namn inlägga en alldeles bestämd gensaga mot den ytterligt grofva slutreplik, som den ärade representanten från Malmö fann lämpligt att rigta mot herr Hedin. Jag tror nemligen, att det kan vara nödigt, att inom denna kammare åtminstone en röst höjer sig för att protestera mot detta, dess bättre, sällsynta tilltag att med plumpheter öfverösa en politisk motståndare.

I sjelfva saken ber jag endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar *Falk, Palme, Johansson* från Stockholm, *Eriksson* i Bäck, *G. Ericsson* från Stockholm, *von Friesen, Broström, Eriksson* i Elgered, *Wavrinsky, Bergström, Wallis, Hahn, Aulin* och *Norman*.

Herr Anderson från Malmö yttrade: Det var med anledning af den siste talarens yttrande, som jag begärde ordet. Han ville nedlägga, sade han, en allvarlig protest mot det sätt, hvarpå jag uppträdte mot motionären, herr Hedin. Jag vill då säga, att jag icke kan förstå, att det ligger något ondt i att tala sanning. Har jag sagt något, som är osant, skall jag villigt taga det tillbaka; men jag kan bevisa, att hvad jag nyss sagt är fullkomligt sant. Jag tror för öfrigt, att herr Höjer med sin protest försvarar en sjuk sak. Har någon i denna kammare kommit med personliga tillmälen mot såväl den ene som den andre, så är det väl just den ärade motionären. Detta kan nog Andra Kammararens protokoll utvisa. Och senast i afton har han gjort sig

skyldig till ett angrepp mot en enskild person, hvilket är så mycket mera ovärdigt, som denne person icke här kan försvara sig. Är det anständigt att här offentligt i kammaren och inför den stora allmänheten låta utbasuna något, som är temligen tvifvelaktigt? Är det anständigt att sätta denna mans existens på spel genom dylika uttalanden, de må vara sanning eller icke? Jag anser det åtminstone icke vara så.

Jag har nu fått upplysning om, att herr Hedins uttalanden i vissa delar äro föga öfverensstämmande med sanningen. Den person, som gaf mig dessa upplysningar, sade att det är osant, att, såsom herr Hedin påstod, nämnda bageri är beläget i en källarelokal; det ligger i gatans nivå.

För öfrigt vet jag icke, att det är så orätt hvad jag yttrade mot herr Hedin; ty många hafva ofta varit utsatta för herr Hedins personliga anfall, och därför tycker jag att det kan vara betaldt som qvitteradt.

Herr Hedin: Undersökningen af ifrågavarande bagerilokal är verkställd af Stockholms stads sundhetsinspektör, och protokollet öfver inspektionen är färdigt. Det är hans i protokollet intagna uppgift, som jag här har meddelat.

Herr Ivar Månsson: Jag vill med anledning af hvad som här yttrats om den der bagerilokalen säga, att det synes mig, som om Stockholms stads helsovårdsnämnd måtte sköta sig mycket illa, då den tillåter, att sådant, som herr Hedin omtalade, får passera. Jag kan emellertid icke förstå hvad Riksdagen har med den saken att göra. Är det rimligt att upptaga Riksdagens tid med något, som den ej har med att skaffa eller någon skyldighet att lägga sig i?

Skulle Riksdagen börja på med att föreskrifva, när folk får lof att arbeta? Skulle vi genom lag föreskrifva, att man icke får börja att arbeta för än kl. 6 på morgonen, samt icke hålla på längre än till kl. 6 på aftonen? Och skall folk, som vill arbeta, icke få använda tiden dertill? Detta är för mig så obegripligt, att jag icke kan förstå, huru man kan sätta något sådant i fråga. Om man tänker sig saken praktiskt, skulle det då kunna inträffa att, om en bagare har en deg till jäsning — och denna procedur försiggår på olika tid — men den icke hinner blifva färdig till kl. 6 på aftonen, skall han då på grund af lagens bestämmelse lemna allt åt sitt öde till dagen derpå? Kan man verkligen vilja vara med om en skrifvelse i denna rigtning? Nej, man måste lagstifta på ett praktiskt sätt. Lefva bageriarbetarne under så förfärliga förhållanden, som herr Hedin uppmålade, så är det högst besynnerligt, att icke helsovårdsnämnden, sin pligt likmäktigt, griper in. Jag har aldrig hört talas om något dylikt från andra håll. För öfrigt äro bageriarbetarne väl icke några lifegna, utan de äro frie män, som arbeta när de vilja på dygnet, och vilja de icke arbeta utöfver en viss tid, får arbetsgifvaren väl skaffa andra arbetare att lösa af dem.

Hvad dessa arbetares kost beträffar, är jag nästan säker på, att

*Angående
lagbestäm-
melser
rörande
arbetstiden
för arbetare i
bageriyrket.
(Forts.)*

*Angående
lagbestäm-
melser
rörande
arbetstiden
för arbetare i
bageriyrket.
(Forts.)*

med de anspråk, som nu för tiden finnas, arbetarne nog taga ut sin rätt. Det är också i allmänhet förhållandet i städerna, att bageriarbetarne sällan hafva kost och logi på arbetsstället, utan de bo och intaga sina måltider på andra ställen.

Mig synes alltså att, såsom frågan nu föreligger, är det omöjligt att vara med om utskottets förslag. Man bör icke slå in på denna väg, ty då måste man också fortsätta med en mängd andra yrken, såsom den förste talaren påpekade. Nej, låt hvar och en arbeta fritt och sjelfständigt och så länge han behagar! Och hvad det öfriga beträffar får väl helsovårdspolisen tillse, att de lokaler, som användas, äro sunda. Jag yrkar afslag på utskottets förslag.

Herr Petersson i Brystorp: Den siste talaren förundrade sig öfver, att lagutskottet kunnat tillstyrka en sådan skrifvelse, som det här föreslagit. Jag å min sida förundrar mig öfver, att någon kan vilja sätta sig emot aflåtandet af en sådan skrifvelse, då man läst motionen och dess bilagor. Det är ju möjligt, att sundhetspolisen i Stockholm icke fullgjort sin pligt i detta fall — det måtte verkligen så vara. Men i händelse bageriarbetarne äro så öfveranstängda med arbete, att de icke hafva någon tid öfrigt för rengöring i bageriet, vill jag hemställa, om det icke är skäl, att lagstiftningen på något sätt ingriper.

Jag vill upplysa den senaste talaren derom, att utskottet alldeles icke har godkänt motionen, och jag hänvisar honom i detta hänseende till klämman i utskottets betänkande, hvaraf framgår, att så icke är förhållandet. Man har också — och detta är en annan sak — förundrat sig öfver det slut, hvartill utskottet kommit. Men hvad har Andra Kammaren gjort denna riksdag? Andra Kammaren har bland annat antagit ett förslag af herr Berg om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om utredning angående normalarbetsdag. Jag hemställer till herrarne, huru det skulle taga sig ut, om Andra Kammaren, efter att hafva antagit ett dylikt allmänt förslag, nu skulle afslå det föreliggande förslaget. Vore detta att handla konsekvent?

För öfrigt finnas lagbestämmelser i andra länder angående bagerier, och man har icke hört några klagomål deröfver; och jag tror, att man icke heller här i landet skulle förspörja några klagomål, i händelse man beslutar sig för en skrifvelse till Kongl. Maj:t i detta syfte. Jag förmodar, att, om en dylik skrifvelse beslutas, Kongl. Maj:t kommer att vidtaga alla erforderliga åtgärder. Jag tror icke, att herr Andersson från Malmö behöfver beteckna vare sig bageridkarnes eller bageriarbetarnes uppgifter såsom osanna; att de äro öfverdrifna å båda sidor, vill jag gerna medgifva.

Den förste talaren nämnde om, huru förträffligt jordbrukarne skulle hafva det stäldt med sina arbetare, att dessa arbetade från solens uppgång till dess nedgång. Ja, möjligtvis vid jultid, men han skulle komma under sommaren och se, om våra arbetare arbeta mer än 12 timmar om dygnet! Men denna årstid är dock solen uppe ännu längre. Kan herr Andersson från Malmö förmå arbetarne att vara med om så lång arbetstid, och vill han annonsera om det, så skulle

det säkerligen icke dröja länge, innan han blifver eftersökt som fogde från många delar af landet.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Höjer: Herr talman! Då den ärade representanten från Malmö nyss uti sitt anförande något oförsigtigt och, såsom det föreföll mig, något oförsynt sökte att draperas sig uti den förörättades mantel, vill jag säga honom, att min protest gälde alldeles icke hans anförande i det hela, utan endast slutrepliken i detsamma. Jag vill icke såra kammarens öron med att upprepa denna slutreplik, men jag skall noga tillse, att den icke af herr Andersson bortjusteras ur det stenograferade protokollet.

Angående lagbestämmelser rörande arbetstiden för arbetare i bageriyrket.
(Forts.)

Öfverläggningen var slutad. Enligt de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag å såväl nämnda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef emellertid begärd och företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 92 ja mot 88 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 8.

Slutligen föredrogs bankutskottets utlåtande n:o 10, med anledning af väckta motioner om ändring i § 32 mom. 2 i bankoreglementet i syfte att utsträcka tiden för återbetalning af afbetalningslån.

Angående utsträckning af tiden för återbetalning af afbetalningslån i riksbanken.

I förevarande ämne hade inom Andra Kammaren väckts två särskilda motioner, nemligen af

dels herr *N. Wallmark*, som i motion, n:o 93, hemställt,

”att Riksdagen måtte besluta att ändra § 32 § mom. 2 gällande i reglemente för riksbankens förvaltning så, att momentet erhåller följande ändrade lydelse:

Lånen återbetalas medelst erläggande hvar *tolfte* månad etc. (lika med nuvarande lydelse);

Angående
utsträckning
af tiden för
återbetalning
af afbetal-
ningslån i
riksbanken.
(Forts.)

dels ock herr S. Arnoldsson, som i motion, n:o 120, i hvilrens syfte herrar P. Pehrson, i Törneryd, N. Jönsson, i Gammalstorp och A. Peterson i Hasselstad förklarar sig instämman, föreslagit,

”att mom. 2 i § 32 af bankoreglementet erhåller följande lydelse: Lånen återbetalas medelst erläggande hvar sjettemånad efter utlåningsdagen af minst en tiondedel utaf lånebeloppet jemte upplupen ränta, vid äfventyr, om sådant försummas, att hela obetalda delen af lånet varder till betalning förfallen.

Utskottet hemställde:

a) att den af herr Wallmark väckta motionen ej måtte vinna Riksdagens bifall, och

b) att ej heller den af herr Arnoldsson väckta motion måtte af Riksdagen bifallas.

I fråga om mom. a) yttrade:

Herr Wallmark: Sedan Första Kammaren redan afgjort denna fråga i enlighet med utskottets förslag och då ingen utsigt finnes att i denna kammare få motionen bifallen, är ju frågan fallen för denna riksdag, men då jag tror, att hon står upp igen, vill jag säga några ord i saken och vill då först förutskicka den erinran, att riksbanken borde vara till för folkets skull och icke tvärtom.

Den förändring i bankoreglementet, hvarom nu är fråga, skulle enligt min öfvertygelse blifva fullkomligt oskadlig för riksbanken, men till stor nytta för dem, som upptaga dylika lån. Men herrar bankofullmäktige, som vid flera tillfällen afgifvit yttrande i saken, anföra så många omöjligheter mot detta förslag, att det mycket påminner om *de obotfärdiges förhinder*.

Jag hade trott, att bankoutskottet skulle bevaka gäldenärernas intressen och beakta deras ställning, men sedan föreliggande utskotts-betänkande utdelats, erfar jag, att ingen inom utskottet försvarat deras sak och velat göra deras afbetalningar drägliga. För min del beklagar jag detta.

Bland herrar bankofullmäktige hafva dock år 1890 herrar friherre Fock och L. O. Larsson afgifvit en reservation, och i år har lektor von Friesen gjort detsamma; och de skäl, som dessa reservanter anföra, äro så goda, att de omöjligen kunna bortresoneras. De säga bland annat: ”Den ifrågavarande lånefonden anlitas i främsta rummet af innehafvare utaf mindre jordbruk; och dessa lån må nu upptagas för afbetalning å köpeskilling, för anskaffning af inventarier eller för jordförbättringar, så läser ej kunna bestridas, att, under nu rådande jordbruksförhållanden, endast i högst få fall de af handteringen upphemtade inkomsterna medgifva en så betydlig afbetalning som $\frac{1}{5}$ af kapitalet förutom räntan under hvardera af de närmast följande halfären. Följden häraf måste blifva, att, såvida ej särskilda tillgångar förefinnas, låntagaren nödgas under amorteringstiden anlita nya lånevägar för anskaffning af de till afbetalningarna erforderliga beloppen, eller ock måste borgensmännen träda emellan, och då ofta äfven de inveckla sig i mer eller mindre äfventyrliga låneoperationer. Att dessa olägenheter skulle

i väsentlig mån förebyggas genom amorteringstidens utsträckning till 5 år, såsom motionären föreslagit, synes oss otvifvelaktigt. Afdelningskontorens styrelser, hvilka öfver förslaget blifvit hörda, hafva ock nästan enhälligt bekräftat den ifrågavarande olägenheten af den hastiga amorteringen“.

Såsom synes, har jag föreslagit, att en afbetalning å $\frac{1}{3}$ af lånet skulle göras hvar tolfte månad, och detta skulle obestridligen vara bättre och lättare att fullgöra än att enligt herr Arnoldssons förslag betala in $\frac{1}{10}$ af lånet hvar sjettemånad, då man nemligen ser saken från gäldenärens synpunkt.

Jag skall emellertid, herr talman, icke göra något yrkande om bifall till min motion, men först och sist framhålla, att banken är till för *folkets* skull och icke folket för *bankens* skull.

Vidare anfördes icke; utskottets hemställan bifölls.

Beträffande derefter *mom. b)* anförde:

Herr Arnoldsson: Herr talman! Skilnaden mellan herr Wallmarks motion och min består endast deruti, att jag yrkat, att afbetalningarna skulle ske med $\frac{1}{10}$ hvar sjettemånad, under det att herr Wallmark yrkat, att desamma skulle ske en gång om året med $\frac{1}{5}$ för hvarje gång. Då nu herr Wallmarks motion redan är afslagen, behöfver man icke vidare yttra sig om densamma.

Bankoutskottet har afstyrkt båda motionerna och för sitt afstyrkande åberopat bankofullmäktiges utlåtande. Bankofullmäktige ha i sin ordning åberopat styrelsernas för de olika afdelningskontoren yttranden. Men härvid är att märka, att flertalet af afdelningskontorens styrelser yttrat sig för bifall till de i detta syfte framkomna motionerna. Det är endast styrelserna för tvenne afdelningskontor, nemligen de i Göteborg och i Malmö, som afstyrkt den ifrågasatta förändringen. Jag har också i min motion gjort en antydning derom, att vid de större kontoren en utsträckning af betalningstiden möjligen icke vore af behöfvat påkallad. Ty lån af det slag, som här är i fråga, äro icke afsedda för den större affärsverlden eller för de större affärsmännen, utan de lämpa sig endast för t. ex. smärre jordbrukare, industriidkare och handverkare samt tjänstemän ur de lägst aflönade klasserna m. fl. Det torde vara lätt att tänka sig, om man ser saken från låntagarnes sida, hvilken stor betydelse det skulle hafva för dem att för hvarje gång få inbetala endast hälften af det belopp, som de efter nu gällande lag måste betala. Från denna synpunkt har jag utgått, då jag förnyade den motion i detta syfte, som förut varit inom denna kammare flera gånger väckt.

Bankoutskottet säger, och de afdelningskontor, som yttrat sig emot motionerna, hafva bland annat andragit, likasom det jemväl nämnts från andra håll, att det skulle vara svårt att utsträcka afbetalningstiden, därför att det skulle bli svårare att på förhand kunna se, om låntagaren vore vederhöftig, då det gälde en längre tid för inbetalningen. Denna svårighet tror jag är häfd derigenom, att lån-

Angående utsträckning af tiden för återbetalning af afbetalningslån i riksbanken.
(Forts.)

*Angående
utsträckning
af tiden för
återbetalning
af afbetal-
ningslån i
riksbanken.
(Forts.)*

tagaren redan nu är skyldig att hvar sjette månad, om så påfordras, styrka sin och borgensmännens vederhäftighet, och i regel lär jemväl påyrkas, att denna vederhäftighet styrkes en gång om året. Således prövas säkerheten under alla förhållanden en gång om året, och detta torde vara tillräckligt, äfven om lånen utsträckas så långt som med en inbetalningstid af fem år. Vidare har man sagt, att om tiden för inbetalningarne utsträcktes, skulle derigenom befordras ett utsträckt borgenssystem. Det kan jag för min del heller icke tro på. Ty lån mot borgen komma att existera under alla förhållanden, vare sig riksbanken inskränker eller utvidgar inbetalningstiden. Jag tror därför, att det är rättigare att lemna låntagaren liberalare lånevilkor genom en längre afbetalningstid än att göra villkoren för stränga genom stora och enligt mitt bedömande allt för stora afbetalningar. Då nödgas låntagaren, som icke alltid kan åstadkomma medel till dessa stora afbetalningar, att taga nya lån för att verkställa inbetalningarna, och derigenom utsträcket än vidare borgenssystemet, ty låntagaren får då söka lån i andra penninginrättningar än riksbanken.

Vidare har framhållits, att den lånefond, som nu är anslagen för afbetalningslånen, måhända skulle blifva otillräcklig. Så tror jag heller icke skulle blifva förhållandet, ty nu råder den praxis, såsom jemväl inhemtas af utlåtandet, att lånen icke inbetalas på föreskrifvet sätt, utan det händer mycket ofta, ja, till och med i regel, att inbetalningarna göras med nya reverser på återstoden af lanet och ibland till och med på lånets ursprungliga belopp. Således inflyter icke till banken så mycket penningar, som skulle komma in, derest afbetalningarna gjordes på föreskrifvet sätt. Jag har därför i min motion åsyftat att ställa det så, att man kunde följa den gamla regeln att "pruta noga och betala rätt". Jag vill nemligen å låntagarnes vägnar redan från början pruta med betalningsvilkoren, men också att de sedermera skola på föreskrifvet sätt fullgöra sin betalningsskyldighet i den mån lånen förfalla. Derigenom skola penningar kontant inflyta lika fort som nu, och det skall således icke erfordras större fond än nu för att fylla det lånebehof, som här är i fråga.

Vidare är att märka, hvad jag ock förmodar att en hvar af kammarens ledamöter vet, att bankofullmäktige icke varit eniga i sitt utlåtande, utan deremot finnes en reservation, och i denna är på ett så tydligt sätt vederlagdt hvad bankofullmäktige hafva andragit, att jag icke behöfver vidare yttra mig, utan jag hemställer allenast hos herr talmannen om bifall till min motion.

Herr Fredholm i Saleby: Herr talman! Mine herrar! Då jag varit motionär i denna fråga icke mindre än 4 gånger, så får jag nu, då frågan är bragt å bane från annat håll, tillkännagifva, att, oaktadt jag icke varit med om motionen i år, jag likväl fortfarande hyser samma åsigt i ämnet som förut. Jag hade nog tänkt att förnya min motion äfven i år, men en viss grannligheten afhöll mig derifrån. Från Skaraborgs län hade nemligen i år framlagts en motion rörande bankväsendet i ett annat syfte. Vi hade förhoppningar om att Riksdagen i år skulle besluta inrättandet af ett nytt afdelningskontor af

riksbanken i Mariestad, på grund af vissa förespeglingar, som derom blifvit gjorda. Jag tänkte då, att om det komme två motioner rörande bankväsendet från samma län, skulle åtminstone den minst magtpåliggande af dem falla. Men då nu ett par andra motionärer framdragit frågan, kan jag, som jag sagt, icke annat än vidhålla den åsigt, jag förut haft, eller att sådana lån skulle vara till stor nytta.

Orsaken, hvarför jag lagt fram min motion i ämnet icke mindre än fyra gånger, har icke berott uteslutande på mig sjelf, utan ock på starka påtryckningar från olika delar af landet. Se vi på de båda motioner, som i år äro framlagda, så härrör den ena från norra och den andra från södra delen af landet, och när jag lade fram min motion, så var ju den från mellersta delen af riket. Frågan har sålunda rönt stor tillslutning från alla landsändar.

Första gången jag lade fram min motion, gick den i samma riktning som den af herr Wallmark nu framburna, eller att lånen skulle inbetalas på fem år, men med blott en inbetalning om året. När jag sedan andra gången framställde förslaget, var det ett par af bankofullmäktige, som ej ville gå in på detta förslag, utan framställde ett annat, nemligen att man skulle göra inbetalningar två gånger om året, men ändock utsträcka afbetalningstiden till fem år. — Man har nu inom riksbanken en fond anslagen till sådana s. k. afbetalningslån, och af berättelsen finna vi, att icke mer än omkring 8 millioner af de 12 millioner, som äro anslagna, ätgå för detta ändamål. På grund häraf har jag trott, att, om dessa motioner, den ena eller den andra, bifölles, fonden ändå skulle räcka till, helst som den är så stor som 12 millioner.

Jag skulle helst vara böjd för att bifalla ett yrkande i den riktning, som angifves af den af herr Wallmark väckta motionen; men då ett dylikt beslut troligtvis är omöjligt att genomdrifva, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till det förslag, som är framställt af herr Arnoldsson.

Herr Nylander: Ehuru ingen reservation är bifogad detta bankoutskottets utlåtande, vill jag dock nämna, att utskottet ej enhälligt fattat det beslut, som i dess betänkande föreligger. För min del tillhörde jag minoriteten, som ansåg, att utskottet bort tillstyrka Riksdagen att bifalla det förslag, som af herr Arnoldsson framstälts.

På grund af de skäl, som en af bankofullmäktiges ledamöter till stöd för detta förslag anfört och som i utskottets betänkande äro återgifna, liksom ock på grund af hvad de båda föregående talarne här framhållit, ber jag sålunda att få yrka bifall till herr Arnoldssons motion.

Herr Ericson i Ransta: Jag skall äfven be att få yrka bifall till den af herr Arnoldsson väckta motionen.

Herr Themptander: Jag skall icke så här sent på aftonen ingå i den mera principiella delen af frågan, med hvilken kammaren säkerligen icke vill nu sysselsätta sig.

*Angående
utsträckning
af tiden för
återbetalning
af afbetal-
ningslån i
riksbanken.
(Forts.)*

*Angående
utsträckning
af tiden för
återbetalning
af afbetal-
ningslån i
riksbanken.
(Forts.)*

Ehuru denna fråga förut alltid har haft att påräkna mycket varma sympatier inom denna kammare, har dock bankoutsrottet nu lika litet som förut kunnat tillstyrka bifall till motionen, och torde hufvudsakliga anledningen, hvarför majoriteten inom bankoutsrottet denna gång blifvit temligen stor, hafva legat deruti, att man företrädesvis fäst sig vid det olämpliga uti att i detta fall nu införa en förändrad bestämmelse, hvarigenom, såsom ju är åsyftadt, lånen skulle göras begärligare, och att göra det, säger jag, innan man genom lag har fixerat den summa, till hvilken fonden för afbetalningslån får uppgå. Här säges visserligen och uttalas med mycken säkerhet, att fonden med de 12 millioner, hvartill den för närvarande uppgår, skulle vara tillräcklig äfven med dessa förändrade vilkor. Jag erinrar Eder dock, mine herrar, om det förhållandet, att under den senaste tioårsperioden vid två särskilda tillfällen fonden varit till nästan hela sitt belopp använd och att den vid tidigare tillfällen varit ännu mera anlitad. Nu är ju meningen att genom detta förändrade sätt för återbetalningen göra lånen mera begärliga, och det ligger ofantligt nära till hands att antaga, att den tidpunkt kan komma — i synnerhet om ändrade ekonomiska förhållanden inträda, som göra lånebehovvet större — då behovet af dessa lån blir så stort, att de 12 millionerna blefve otillräckliga. Då får jag för min enskilda del säga, att så länge Riksdagen har i sin hand att genom en enkel bestämmelse i bankoreglementet, hvilken kan tillkomma genom en gemensam votering, anvisa huru stora belopp som helst till afbetalningslånefonden, ligger deruti en mycket stor fara. Helt annat är förhållandet uti det förslag, som blifvit uppgjort till förändrade bestämmelser för riksbanken. Der är det genom lag bestämdt, att fonden för afbetalningslån icke får gå utöfver ett visst belopp. De närmare vilkoren för lånen äro deremot icke i lag bestämda; men det belopp af bankens fonder, som högst får bindas i denna lånegren, är i lag fixerad.

När vi fått denna nya lag och när vi fått full garanti för att icke den ena millionen efter den andra kan genom gemensam votering flyttas öfver till afbetalningslånefonden, må vi då möjligen tänka på att förändra vilkoren och sättet för dessa låns begagnande; men intill dess detta har skett, var pluraliteten inom bankoutsrottet fullkomligt ense derom, att det icke kan vara lämpligt att gifva dessa lån en form, som skulle göra desamma mera begärliga.

Det är af detta skäl, som man ansåg tidpunkten för närvarande icke vara lämplig för att bereda motionen framgång, då man ju kan hoppas att under en snar framtid motse förslag till ny lag för riksbanken. Det var, säger jag, under sådana förhållanden, som man nu icke ville ifrågasätta den viktiga ändring med afseende å dessa lån, som af motionären föreslagits. Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr Peterson i Hasselstad: Herr grefve och talman! Mine herrar! Då jag instämt i motionens syfte, torde dermed vara ådagalagd, att jag insett behovet af en sådan förändring med afseende å dessa lån, som här är ifrågasatt. Jag känner detta från den ort, jag

tillhör, och det var ock af den anledningen, som jag instämde uti motionen.

Utskottet har i sitt betänkande såsom skäl för sin hemställan om afslag anfört, att liknade motioner redan vid fyra föregående riksdagar afslagits, och därför kunde utskottet icke tillstyrka bifall till den nu föreliggande motionen. Åtskilliga andra invändningar, som af utskottet i betänkandet anförts, hafva nyss af den ärade motionären blifvit bemötta. — Att ett behof af den ifrågasatta förändringen förefinnes, visa dessa oupphörligen återkommande förslag från olika orter inom landet. Dermed synes åtminstone behofvet af en dylik förändring vara styrkt.

Om nu, såsom här nyss blifvit yttradt, den nuvarande fonden icke skulle räcka till för dessa län, torde man i enlighet med den anvisning, som gifvits af ett par f. d. bankofullmäktige, som äro mycket förfarne i bankväsendet, kunna i någon mån höja räntan och derigenom göra lånen mindre begärliga, så att fonden blefve tillräcklig för sitt ändamål. Skall man af denna anledning vänta med att genomföra denna lilla och enkla reform, hvilken, som motionären nyss framhöll, gagnar just de smärre jordbrukarne och näringsidkarne, så får man vänta länge, och jag tror icke, att detta är behöfligt. Det är väl icke så säkert, att fonden kommer att just till följd af denna lilla förändring åtgå, så att lånebehofvet icke fullständigt fylles.

Beträffande hvad som i öfrigt blifvit sagdt till försvar för utskottets betänkande, har redan motionären deremot anfört hvad som kan anses vara behöfligt, och jag skall därför inskränka mig till att yrka bifall till motionen och afslag å utskottets hemställan.

Herr von Friesen: Herr talman! Såsom herrarne möjligen känna till, är jag den af bankofullmäktige, som reserverat mig mot det slut, hvartill bankofullmäktiges flertal kommit, och de skäl jag härför anfört kunna herrarne se af utskottets betänkande. Jag skall därför icke upptaga tiden med att nu redogöra för desamma.

Hvad som varit den hufvudsakliga grunden till min afvikande uppfattning, har varit det, att jag anser, att då det är meningen att hjälpa, så bör man också hjälpa så, att det blir något bevändt med hjälpen; men såsom det nu är stäldt med afbetalningslånen, inträffar det oupphörligt, att vederhörande synbarligen icke varit behjelpat med den hjälp, som man velat lemna honom. Det synes mig således vara rättigare att, såsom också motionären här anfört, pruta bra, men betala rätt. Det har också varit min uppfattning i denna sak. Att man vid utlemnandet af ett lån skall vara temligen viss om att det är omöjligt för låntagaren att uppfylla de stadgade vilkoren, synes mig icke vara ett rätt förhållande. Då är det väl mycket bättre och blir för både långifvare och låntagare betydligt fördelaktigare, om han redan från början får lånet på sådana vilkor, att han har utsigt att, utan att ytterligare sätta sig i skuld, kunna inbetala detsamma. Derigenom kommer han in på en mycket bättre ekonomisk väg, än om han tvingas att — med skuld betala skuld.

Förutom hvad af fullmäktige emot förslaget anförts, har inom

*Angående
utsträckning
af tiden för
återbetalning
af afbetal-
ningslån i
riksbanken.
(Forts.)*

Angående utsträckning af tiden för återbetalning af afbetalningslån i riksbanken.
(Forts.)

utskottet särskildt framhållits, att "sparbanker och andra penningförvaltande inrättningar i ökad omfång sysselsätta sig med utlåning af penningar med afbetalning af en tiondedel hvar sjette eller tolfte månad." Ja, det tror jag också vara förhållandet, och detta bevisar först och främst, att riksbankens utlåning från denna fond kommer att allt mer och mer aftaga, om icke förändrade vilkor blifva gällande för utlåningen. Och för hvarje million, med hvilken utlåningen minskas, minskas äfven bankovinsten med 45,000 kronor om året. Man har förut här framhållit, huru liten bankovinsten är; men nu vill man icke medgifva sådana förändringar, som göra det möjligt för riksbanken att konkurrera med dessa "sparbanker och andra penningförvaltande inrättningar", som i ökad omfång utlemna lån på fördelaktigare vilkor än riksbanken. Men derutaf, att dessa bankinrättningar i ökad omfång sysselsätta sig med dylik lånerörelse, följer å andra sidan alldeles icke, att det för allmänheten är lika fördelaktigt att der upptaga sina lån som att, om betalningsvilkoren vore lika, låna dessa penningar från riksbanken, ty man vet icke, hvilken ränta allmänheten får betala på dessa lån, som utlemnas från sparbanker och dylika inrättningar. Det kan ju hända, att den ränta, som allmänheten der får betala, är högre än den, som riksbanken fordrar, eller för närvarande 4 1/2 procent. Och slutligen, om räntevilkoren äro lika fördelaktiga på de andra hållen som uti riksbanken, är det ju icke att befara, att det någonsin skall komma derhän, att fonden behöfver ökas. Ty får man låna på lika förmånliga vilkor i sparbankerna som i riksbanken, finnes ju ingen särskild anledning att anlita riksbanken.

Det hufvudsakligaste skälet, som anförts mot den föreslagna förändringen, vidrördes af ordföranden i bankoutskottet. Det var nemligen det, att man ville hafva en lag, som bestämde, huru stor denna fond skall vara. Jag är alldeles ense med honom och med alla dem, som hafva med riksbanken att göra, deruti, att det icke vore nyttigt för riksbanken, om en alltför stor del af dess kapital vore bundet i sådana papper som reverser för afbetalningslån. Riksbankens förnämsta uppgift är ju att se till, att penningväsendet i landet hålles i godt stånd, och det kan icke riksbanken göra med en stor del af sina tillgångar, bundna i så långa papper som de, hvilka här äro i fråga. Men jag tror, att man uti Riksdagens ömhet om riksbanken har tillräcklig garanti för att denna fond icke skall blifva större, än den kan och får vara.

Hvilken större garanti får man, om bestämmelsen angående fondens storlek blefve lag? Att Kongl. Maj:t kan sätta sig emot fondens ökande, att den ena kammaren ensam kan sätta sig emot fondens ökande. Men jag tror ej det är så farligt, äfven om fondens storlek, såsom nu är förhållandet, kan ändras genom gemensam omröstning. Jag tror, som sagdt, att riksbanken är till den grad representationens ögonsten, att Riksdagen ej vill vidtaga någon åtgärd, hvilken uppenbarligen är till skada för Riksbanken. För min del tror jag således ej, att den garanti, som är ifrågasatt, i verkligheten är behöfelig. Det bevisas ju ock deraf, att genom gemensam votering motioner sådana

som dessa gång efter annan blifva afslagna. Icke har det erfordrats någon särskild garanti för att skydda riksbanken i det hänseende, som här är i fråga.

Jag tror således ej, att den förespeglade faran är afsevärd, och har därför icke funnit mig af hvad utskottet anfört så öfvertygad, att jag bör frångå den mening, jag i reservationen till fullmäktiges protokoll uttalat.

Angående utsträckning af tiden för återbetalning af afbetalningslån i riksbanken.
(Forts.)

Med herr von Friesen instämde herrar *Wavrinsky, Erickson* i Bjersby, *Persson* i Rinkaby, *Ivar Månsson, Andreasson, Bengtsson* i Häradsköp, *Hammarström, Larsson* från Upsala, *Anderson* i Hasselbol, *Hahn, Nilsson* i Kattleberg, *Carlsson* och *Nylander*.

Herr Henricson yttrade: Att utsträcka tiden för afbetalningslårens återgåldande kan enligt mitt förmenande ej vara lämpligt för riksbanken. Man kan ju också komma till denna öfvertygelse, om man tänker på, att det icke är någon af våra enskilda banker, som begagnar en sådan låneform som denna; och hoppas man, att riksbanken en gång skall komma att öfvertaga all sedelutgifningsrätt, bör man ej binda den vid så tunga former som dessa.

En föregående talare har repeterat hvad ett par reservanter vid ett föregående tillfälle i frågan anfört, då de gifvit en hänvisning åt landtbrukarne att använda dessa lån till afbetalning på köpeskillingar och inventarier. Jag hemställer till de herrar, som äro något hemma i jordbruksförhållanden, huru vida det kan vara lämpligt att gifva en sådan hänvisning, eller huru vida det skall vara möjligt för jordbrukarne att existera, om de bygga sin ekonomi på så korta lån att använda till afbetalning å köpeskillingar. Nej, jordbruket nu för tiden är ej af den beskaffenhet, att man kan afbetala sådana skulder på så kort tid som 5 år. Jag tror visserligen också, att det blir svårare för den, som behöfver ett tillfälligt lån, om tiden utsträcker till 5 år, att få borgen för dylikt lån; likasom ock risken för banken då måste blifva större. Detta synes mig vara alldeles klart. Hafva vi endast denna fond, 12 millioner kronor, att fördela på 13 olika afdelningskontor, som finnas, är det alldeles uppenbart, att ej hela beloppet på en gång kan vara ute. Vid ett par föregående tillfällen har dock den allra största delen varit tagen i anspråk. Om sålunda tiden utsträcker till dubbelt så lång, som den nu är, kunna ej mer än halfva antalet låntagare blifva tillgodosedda. Ty om man fördelar 12 millioner kronor på 5 år i stället för 2½ år, blir ju detta händelsen, förutsatt att inbetalningen sker på samma sätt vid längre som kortare amorteringstid.

Jag skall ej vidare upptaga tiden, utan anhåller på grund af det anförda att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Pehrson i Törneryd: Jag medgifver gerna, att låneformen i fråga är tung, och jag vill göra äfven ett annat medgifvande, nemligen att den ej är så särdeles billig att använda för den lånebehöfvande. Men när framställningar, sådana som den förevarande,

*Angående
utsträckning
af tiden för
återbetalning
af afbetal-
ningslån i
riksbanken.
(Forts.)*

göras gång efter annan från olika delar af landet, torde deri ligga ett bevis för, att behovet af denna låneform fortfarande förefinnes. Det är sant, hvad herr Henricson nyss sagt, att det ej kan skäligen sättas i fråga, att man skulle kunna betjena sig mycket af denna låneform, när det vore fråga om att hastigare amortera en köpeskilling, betalningen för inköpta inventarier, kreatur och dylikt. Men å andra sidan finnes det många andra saker, som föranleda behovet af att låna. Det har ju visat sig, att lånen blifva efterfrågade och troligen skulle blifva ännu något mera efterfrågade, derest man ville lemna den lilla eftergift i amorteringsvilkoren, som motionären föreslår. Det förefaller mig ligga en viss billighet i detta. Jag vet ej, om Riksdagen bör hindra riksbanken att gå till mötes genom att mot den lånebehöfvande allmänheten visa denna billighet. Jag har trott, att riksbanken bör i sådant fall kunna anlitas, och man bör kunna hafva det anspråket på riksbanken, att den går till mötes äfven den mindre bemedlade och dem, som i allmänhet hafva svårast att få låna, utan att uppställa allt för hårda lånevilkor.

Hufvudsakligen på dessa skäl vill jag för min del biträda motionärens förslag, hvarjemte jag vill hafva sagt, att jag tror, att lånefonden i fråga kommer fortfarande, äfven om bifall lemnas till motionärens förslag, att räcka till. Jag tror det därför, att det visat sig, att hittills ett öfverskott i regeln funnits på omkring 3 millioner kronor. Jag är för min del alldeles öfvertygad derom, att denna 12-millionerfond, såsom den nu är till sitt belopp, skall vara fullt tillräcklig, äfven för den händelse motionärens framställning skulle bifallas, i hvilken jag för min del instämmer.

Häruti instämde herrar *Sjöberg*, *Svensson* från Karlskrona, *Andersson* i Backgården och *Magnusson*.

Herr Holmgren: Inom utskottet understödde jag herr Arnoldssons motion, fastän jag ej reserverade mig mot det slut, hvartill utskottet kom. Jag vidhåller fortfarande samma uppfattning i frågan, som jag hade vid 1893 års riksdag, då samma fråga förevard till behandling i utskottet. Som kammaren torde erinra sig, reserverade jag mig då mot utskottets förslag. Samma skäl kvarstå fortfarande för den reform, herr Arnoldsson föreslagit. Väl är det sant, såsom utskottet ock i slutet af motiveringen påpekar, att sedan dess Riksdagen skrifvit till Kongl. Maj: med begäran att få framlagdt förslag rörande omorganisation af riksbanken. Om jag vore viss på, att ett sådant förslag skulle framkomma redan vid nästa riksdag, skulle jag ställa mig på utskottets sida. Men det torde kanske möta svårigheter att få ett förslag, som tillfredsställer alla, och man torde därför få vänta någon tid, innan de olika meningarna hinna sammanjemkas och någon bankreform sålunda kan blifva genomförd. Således tror jag, att behovet af en förändring i den rigtning, motionären angifvit, fortfarande kvarstår.

Jag skall därför, herr talman, yrka bifall till motionen.

Herr Themptander: Blott några få ord. Här sades nyss, att riksbanken är Riksdagens ögonsten. Jag vill erkänna, att det är ett fullkomligt riktigt uttalande. Men jag är ej i samma grad öfvertygad derom, att lika varm som kärleken är, lika bestämdt behjertar man och har öppet öga för de vilkor, som måste uppfyllas, derest riksbanken skall kunna motsvara den uppgift, man vill anvisa densamma. Den diskussion, som förts i dag, synes ej minst vittna derom, att kammaren ej i främsta rummet ställer på riksbanken derpå syftande fordringar. Det är, mine herrar, dock förhållandet, att det finnes ingen sedelutgifvande bank i verlden, hos hvilken förekomma så beskaffade lån som dessa. Men man kan ju hafva och har också alltid haft konsideration för denna rena egendomlighet inom den svenska riksbanken, som ligger i dessa afbetalningslån. Och därför hafva alla, som haft att yttra sig i frågan, velat medgifva, att vissa belopp af riksbankens fonder få bindas i så beskaffade papper, ehuru de icke i någon mån kunna anses vara bankmessiga. Men när den siffran är satt till 12 millioner kronor, hafva vi verkligen, i förhållande till riksbankens fonder, dock kommit ganska högt. Att dessa 12 millioner funnits sedan många år tillbaka, då riksbankens fonder voro lägre, än de nu äro, det är visserligen en sanning; men då hade man ännu ej kommit så långt i sina önskningsar om ett snart skeende realiserande af planen att få riksbanken att ensam öfvertaga sedelutgifningen inom landet. Jag får upprigtigt säga, att det finnes ingen varmare vän af den reformen än jag. Men herrarne veta mycket väl, att den reformen har mött och kommer att möta mycket starkt motstånd. Man kan därför befara, att åtskilliga svårigheter skola ställa sig hindrande i vägen för det åsyftade målets uppnående, ehuru jag må säga, att tankarne mer och mer mognat i riktning af att få den reformen genomförd. Men å andra sidan finnes det intet verksammare medel att skrämja mig och många med mig, som kunna vara anhängare af den reformen, än att fatta så beskaffade beslut som det, hvilket herrarne nu ifrågasätta. Ty är det så, att bankens medel skola bindas i så långa lån som 5 års afbetalningslån och att till den ändan skall anvisas den ena millionen efter den andra af riksbankens medel genom gemensam votering, då, mine herrar, närma vi oss sannerligen icke till det mål, till hvilket vi vilja föra riksbanken fram, utan vi undanskjuta allt mer den tidpunkt, då denna kammare kan hafva utsigt att få se sina önskningsar i den vägen genomförda.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Zetterstrand instämde häruti.

Herr Jönsson i Gammalstorp: Det är beaktansvärdt, med hvilken ihärdighet herrar bankofullmäktige och bankoutsrottet motsätta sig detta afbetalningslånets utsträckande. I allmänhet brukar det ligga i bankernas intresse att låna ut penningar och gifva lånen på de vilkor, att låntagarne finna sig mera betjenade af dem. Jag hoppas, att det ej skall dröja alltför länge, innan bankofullmäktige och bankoutsrottet finna anledning ändra sina åsigter i detta fall.

Jag ber att få yrka bifall till herr Arnoldssons motion.

Angående utsträckning af tiden för återbetalning af afbetalningslån i riksbanken.
(Forts.)

*Angående
utsträckning
af tiden för
återbetalning
af afbetal-
ningslån i
riksbanken.
(Forts.)*

Herr von Friesen: Blott några ord med anledning af ordförandens i bankoutsrottet senaste yttrande.

Jag tror ej, att den omständigheten, huruvida dessa lån äro bundna under 2 $\frac{1}{2}$ år eller 5 år har något att betyda med afseende på bankens förmåga att fylla sin uppgift såsom sedelutgifvande bank. Bankoutsrottets ordförande har sjelf riktigt anmärkt, att denna låneform är något, som är alldeles egendomligt för den svenska riksbanken och icke eljest förekommer i en sedelutgifvande bank. Det är ock derfor, som en bestämd fond är för ändamålet afsatt. Det är en rörelse, som är alldeles vid sidan af riksbankens öfriga verksamhet. Så länge den fonden hålles inom rätta gränser, är det för riksbanken ingen som helst fara. Om lånen ur den fonden inbetalas på 2 $\frac{1}{2}$ år eller 5 år, är, såsom jag redan sagt, icke alls af betydelse för bankens förmåga att uppfylla sina skyldigheter såsom sedelutgifvande bank. Men om denna fond blir för stor i förhållande till bankens tillgångar, då erkänner jag, att riksbanken kommer i en betänklig fara.

Den ärade talaren anförde, att denna fond af 12 millioner kronor bestämdes för flera år sedan, redan 1879. Så är ock förhållandet. Men då var bankens grundfond endast 25 millioner kronor, nu åter uppgår den till 50 millioner kronor. Det är således tydligt, att riksbankens ställning, hvad denna fond angår, har högst betydligt förbättrats på den senare tiden. Någon fara för riksbanken förekommer således alls icke, så vida ej denna fond skulle blifva obehörigen ökad. Då inträder en fara, men ej genom att bestämma de eller de terminerna för lånens inbetalande.

Hvad beträffar de större eller mindre utsigterna för denna kammare att få sina önskingar om en bankreform genomförda, så tror jag alls icke, att dessa önskingars uppfyllande beror af den nu föreliggande frågans behandling i kammaren. Jag tror, att denna kammare skall veta att, då tiden är inne, finna det rätta medlet för detta måls uppnående. Det är ett sådant medel, som redan åstadkommit den förändring i tänkesättet, hvilken bankoutsrottets ordförande omnämde.

Herr Henricson: I allmänhet brukar man ej vidtaga någon reform, utan att anse den nödig och nyttig. Men är nu denna reform alldeles nödig? Finnas ej i de flesta sparbanker kapital, som äro tillgängliga för utlåning mot ränta, som ej kan anses oskäligt hög. Och hafva ej sparbanker för närvarande större penningbelopp stående på upp- och afskrifningsräkning? För landtmännen äro sparbankslån i allmänhet fördelaktigare, ty de äro i de flesta fall ställda på 10 års amortering. Jag anser således, att det alls icke är nödigt för närvarande att ingå på denna reform och vidhåller derfor mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundell: Jag skall blott be att få upplysa bankoutsrottets ordförande derom, att våra enskilda banker, som äro sedelutgifvande och icke äro så starka som riksbanken, ganska ofta bevilja så lång utsträckning i tiden på inbetalningen af sina utlemnade lån som 5 år. De kunna konkurrera med riksbanken och få penningarna utlånade,

ehuru de taga en eller annan procent mer i ränta än riksbanken, därför att de ej äro så noga som riksbanken att fordra lånens snara inbetalande. Jag kan ej finna annat, än att det skulle vara till fördel för riksbanken att äfven bestämma enahanda vilkor.

Angående utsträckning af tiden för återbetalning af afbetalningslån i riksbanken.
(Forts.)

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf herr talmannen enligt de gjorda yrkandena propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå och bifall i stället till herr Arnoldsons i ämnet väckta motion. Herr talmannen förklarade sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen, men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad bankoutskottet hemställt i mom. b) af förevarande utlåtande n:o 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets hemställan, bifallit den af herr Arnoldsson i ämnet väckta motion.

Omröstningen visade 53 ja, men 69 nej; hvadan kammaren, med afslag å utskottets hemställan, bifallit den ifrågavarande motionen.

§ 9.

Anmäldes och godkändes sammansatta banko- och lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 26, till Konungen, med begäran om utarbetande och framläggande till Riksdagens antagande af visst tillägg till gällande myntlag.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 12,50 på natten.

In fidem

E. Nathorst Böss.